

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥ*

Α'

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΙΣ, ΕΚΚΟΣΜΙΚΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ
ΕΝ Τῷ ΔΙΚΑΙῳ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ Δ. Θ., Π. Ν.

ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ Τῷ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙῳ ΑΘΗΝΩΝ

(1955)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΚΚΟΣΜΙΚΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ Ρ.Ε.

Ἡ μέχρι τοῦ σχίσματος (1054) συντελεσθεῖσα διαφοροποίησις τῆς Ρ.Ε. ἀπὸ τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας κατέληξεν εἰς τὴν μετὰ τὸ σχίσμα πραγματοποιηθεῖσαν ἐκκοσμικευσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Δύσεως. Ἡ ὑπὸ τῶν παπῶν καταβληθεῖσα μέχρι τοῦ σχίσματος προσπάθεια περιφρουρήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τῶν ἐπεμβάσεων τῶν αὐτοκρατόρων ἐξελίχθη ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ δὴ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου Ζ' (1073-1085) διακηρύξεως τῶν εἴκοσι ἐπτὰ συντόμων προτάσεων, γνωστῶν ὡς «Dictatus Papae», εἰς ἀγῶνα διεκδικήσεως τῆς κοσμοκρατορίας.²⁰⁷ Ἡ ἐπιδίωξις αὕτη, τῆς ὑποταγῆς δηλονότι τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς τὸν Πάπαν, προσδιορίζει καὶ κατευθύνει κατὰ τὴν μετὰ τὸ σχίσμα περίοδον καὶ ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐξέλιξιν τῆς διοργανώσεως τῆς Ρ.Ε.²⁰⁸ Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον μετατρέπεται εἰς χεῖρας τῶν Παπῶν εἰς ἓν τῶν κυριωτέρων ὄπλων πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ κόσμου²⁰⁹. Ἡ ἐκκοσμικευσίς (Verweltlichung) τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ρ.Ε. ἐξεδηλώθη κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ διέπον αὐτὴν δίκαιον, ὥστε εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπη τις, ὅτι ἡ ἐκκοσμικευσίς

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 400 τοῦ προηγουμένου τευχούς.

207. Πρβλ. H. v. Schubert, Der Kampf des geistlichen und weltlichen Rechts, 1927. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 265 ἐξ. W. Solowjew, Monarchia Sancti Petri. Die Kirchliche Monarchie des heiligen Petrus als freie und universelle Theokratie im Lichte der Weisheit. Aus den Hauptwerken von W. S. systematisch gesammelt, übersetzt und erklärt durch L. Kobilinski-Ellis, σελ. 185 ἐξ.

208. Πρβλ. J. Klein, Grundlegung... ἐνθ' ἄν. σελ. 9 ἐξ.

209. Ὡς ὁμολογεῖ καὶ ὁ ρωμαιοκαθολικὸς καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου W. Ploch, ἐνθ' ἄν. σελ. 27 «Die Ausgestaltung des kanonischen Rechts durch den kanonisten auf dem römischen Stuhl Alexander der III (1119-1184), tatkräftig gefördert, wurde zum Werkzeug der rechtlichen Durchsetzung der Kirchlichen Forderungen».

τῆς P.E. ταυτίζεται πρὸς τὴν νομιμοποίησιν (Verrechtlichung) τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς.²¹⁰ Εἰδικώτερον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ προβλήματα, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὴν ἐπιστῆμην τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ἡ ἐκκοσμίκευσις τῆς P.E. ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ μέχρι τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου (1545-1563.)²¹¹ ἐξεδηλώθη ὡς ἀκολούθως:

1. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Δικαίου.

Ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν, ὡς εἶδομεν, τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῶν λοιπῶν παραγόντων συντελεσθεῖσα διαφοροποίησις τῆς P.E. καὶ μάλιστα τοῦ Δικαίου αὐτῆς προσέλαβε ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Συνόδων τοῦ Λατερανοῦ (1139-1215) τὴν μορφήν τῆς ἐκκοσμικεύσεως. Ἡ πρὸ τοῦ σχίσματος δηλονότι διαφοροποίησις τῆς P.E., ἥτις εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐκκοσμίκευσις ἐν τῷ γίνεσθαι ἐτελειώθη κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον. Δημιουργὸς αἰτία τῆς ἐκκοσμικεύσεως τοῦ Δικαίου τῆς P.E. εἶναι αἱ κοσμοκρατορικαὶ ἐπιδιώξεις τῶν Παπῶν τῆς περιόδου ταύτης. Εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐκκοσμικεύσεως ταύτης συνετέλεσαν οὐσιωδῶς τοῦτο μὲν ἡ σχολαστικὴ καὶ ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία²¹², τοῦτο δὲ ἡ ἐπικράτησις ἐν τῇ διανοήσει τῆς Δύσεως τοῦ ὀρθολογισμοῦ (rationalismus) καὶ ἐνδοκοσμικισμοῦ (immanentismus) καὶ ἡ συνεπιεία τούτων ἐπικρατήσασα καὶ θεολογικῶς θεμελιωθεῖσα, ἥδη, κατὰ τὴν πρὸ τοῦ σχίσματος περίοδον ἀρξαμένη, διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Δύσει εἰς θείαν καὶ ἀόρατον ἐξ ἑνὸς καὶ εἰς ὄρατὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἐξ ἑτέρου. Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θείου παραγόντος ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τοῦ ὄρατοῦ ἀπὸ τοῦ ἀόρατου καὶ τῆς οὐσίας ἀπὸ τῆς μορφῆς συνιστᾷ τὸ κύριον καὶ θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸν γινώρισμα τῆς Χριστιανικῆς Δύσεως κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον. Κύριος ἐκπρόσωπος τῆς διαίρεσεως ταύτης μεταξὺ ὄρατῆς καὶ ἀόρατου Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτος (1225-1274), ἀποδώσας εἰς τὴν ἀόρατον Ἐκκλησίαν τὸν προσδιορισμὸν «μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ»²¹³ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὄρατὴν πλευρὰν αὐτῆς, ἥτις καὶ ἐνδιαφέρει κυρίως τὴν ἐπιστῆμην τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου. Ἡ Διδασκαλία αὕτη ἐπικρατήσασα, ὡς θὰ ἴδωμεν

210. Πρβλ. A. D e m p f, ἐνθ' ἄν. σελ. 455. W. H a u c k, ἐνθ' ἄν. σελ. 82 ἐξ.

211. Περὶ τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου καὶ τῆς μεγίστης σημασίας τῆς διὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς P.E. πρβλ. K. E d e r, Die Kirche im Zeitalter des konfessionellen Absolutismus, Freiburg 1949 (Kirchengeschichte, ἐκδ. J. P. Kirsch, τομ. I-II, 2) ἐνθα πλουσιωτάτη βιβλιογραφία. G. S c h r e i b e r, Das Weltkonzil von Trient, τομ. I-II, Freiburg 1951.

212. Πρβλ. W. v. L o e w e n i c h, ἐνθ' ἄν. σελ. 288 ἐξ. A. S t i e g l e r, ἐνθ' ἄν. σελ. 127 ἐξ.

213. Πρβλ. A. M i t t e r e r, Geheimnisvoller Leib Christi, Wien 1950. M. S c h m a u s, ἐνθ' ἄν. σελ. 313. M. G r a b m a n n, Die Lehre des heiligen Thomas v. Aquin. von der Kirche als Gotteswerk, Regensburg 1903.

εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, καὶ μετὰ τὴν ἐν Τριδέντῳ Σύνοδον ἐπέξηγεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπὶ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον ἢ περὶ τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ («Corpus Christi mysticum») Θεολογία²¹⁴. Εἶναι τῶ ὄντι ἐξῆχος χαρακτηριστικόν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐκκοσμικεύσεως, καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἀνεπτύχθη μεγάλως, ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας σχεδὸν τελείως παρεθεωρήθη²¹⁵. Ὡς δὲ παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς ὁ A. D e m p f, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξεδόθησαν πλείσται ἐργασίαι διαπραγματευόμεναι θέματα τῆς Θεολογίας, τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, οὐδεμίαν ὅμως ἐργασία ἀποκλειστικῶς περὶ τῆς Ἐκκλησίας διαλαμβάνουσα²¹⁶. Ἐπαρκῆ ἐξήγησιν τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου, ἥτοι τῆς καλλιέργειας τῆς ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς παραθεωρήσεως τῆς ἔννοιας τῆς Ἐκκλησίας (δεδομένου, ὅτι ὡς ἐπανειλημμένως ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ τονισθῇ ἐν τῇ μετὰ χεῖρας ἐργασία, Ἐκκλησία καὶ Δίκαιον νοοῦνται ἐν ἀπολύτῳ συναρτήσει, τοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας προσδιοριζομένου ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς)²¹⁷, παρέχει ἡ φράσις τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου: ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Θεόν²¹⁸. Κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς ἐπιγραμματικῆς ταύτης διδασκαλίας ἡ Ἐκκλησία ὡς ἐνιαῖος καὶ ἀδιαίρετος, θεῖος καὶ ἀνθρώπινος ὀργανισμός, ὡς ἡ κιβωτὸς τῆς χάριτος καὶ ὄργανον τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως ἐλησμονήθη! Ἡ θεώρησις τῆς Ἐκκλησίας σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὡς ὄρατου καὶ ἐγκοσμίου ὀργανισμοῦ συνετέλεσεν εἰς

214. Ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτος συνέβαλλε καὶ εἰς τὴν θεολογικὴν θεμελίωσιν τῆς *verrechtlichung* τῆς P.E. πρβλ. J. Klein, ἔνθ' ἀν. σελ. 12 «Aber die theologische Rechtfertigung für die historisch bedingte Ausweitung des Rechtlichen in der Kirche wurde theoretisch nur zu leicht gefunden. Dazu genügte als Grundlage der für die gesamte Verwirklichung des Christlichen massgebliche Gesetzesbegriff des Thomas von Aquin und seine platonisch-aristotelisch bestimmte *justitia generalis*».

215. Πρβλ. W. Plöchl, ἔνθ' ἀν. τόμ. II σελ. 38 «Es ist bemerkenswert und bezeichnend zugleich, dass ein Zeitalter, in dem das Kirchenrecht seine reichste Ausgestaltung finden sollte, keinen eigenen Rechtsbegriff der Kirche zu schaffen vermochte».

216. Πρβλ. A. D e m p f, ἔνθ' ἀν. σελ. 283.

217. Πρβλ. H. Barion, R. Sohm und die Grundlegung des Kirchenrecht, Tübingen 1931 σελ. 26. Πρβλ. J. Klein, ἔνθ' ἀν. σελ. 5 «Der Glaube bestimmt den Kirchenbegriff und der Kirchenbegriff das Kirchenrecht».

218. Πρβλ. A. D e m p f, ἔνθ' ἀν. σελ. 230. «... Das ist seit Anselm das Benühen der Scholastik, das leider schon nach ein paar Dutzend Versuchen ungefähr um die Mitte des 12. Jahrhunderts zu einem kompetenmäßigen, theologischen System, den Sentenzen des Petrus Lombartus geführt hat, leider ohne eine durchgreifende Formel, wofür eine metaphysisch grosse erst bei Thomas von Aquin auftritt: von Gott durch die Welt und durch Christus zu Gott. Die Kirche ist dabei vergessen. Das ist der Ursprung der neuzeitlichen Wissenschaftlichen Metaphysik».

τὴν προβολὴν τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος ἐν τῇ διοργανώσει τῆς P.E. καὶ εἰς τὴν ἔτι μεγαλύτεραν ἢ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ σχίσματος περίοδον παραθεώρησιν τοῦ ἐν αὐτῇ θείου. Ἡ plenitudo potestatis τοῦ Πάπα ἀπέβη ὀριστικῶς ὁ κύριος καὶ οὐσιώδης ρυθμιστὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως. Ἀποτελεσματῆς διαιρέσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς ὁρατὴν καὶ ἀόρατον καὶ τῆς προβολῆς τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ ὑπῆρξεν ἡ μεταβολὴ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας εἰς αὐστηρῶς νομικὸν καὶ σωματικὸν ὀργανισμόν. Ὁ μέχρι τοῦ σχίσματος προσδιορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως δικαίου ὡς Ἰδρύματος (Anstalt) ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ἔρου σωματεῖον (Körperschaft)²¹⁹. Ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τούτῳ ὑπογραμμίζεται κατὰ τὸν πλέον χαρακτηριστικὸν τρόπον ἡ διαμόρφωσις ἀποστεωμένης περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίας ἐστερημένης ἐν πολλοῖς τοῦ οὐσιώδους καὶ θείου αὐτῆς περιεχομένου²²⁰. Ἡ Ἐκκλησία δηλονότι, ὡς τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὁ νέος λαὸς τοῦ Θεοῦ, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς διοργανώσεως²²¹, διαμορφουμένης ἐφεξῆς ἐπὶ τῇ βάσει, ὡς ἐλέχθη, τοῦ ἔρου τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου «σωματεῖον», εἰς τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ ὁποῦοι συνέβαλεν ἀποφασιστικῶς ὁ Ἰννοκέντιος Δ, εἷς τῶν ἐξεχόντων διὰ τὴν νομικὴν του μόρφωσιν καὶ ἰδιοφυῖαν Παπῶν²²². Ἡ οὐσιώδης αὕτη μεταβολή, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὴν περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίαν ἐν τῇ Δύσει καὶ εἰς τὸν ἐξ ἐπόψεως δικαίου χαρακτηρισμὸν αὐτῆς, συνέτελεσε καὶ εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῆς ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἀπὸ τοῦ κυρίως κορμοῦ τῆς Θεολογίας καὶ εἰς τὴν μετατόπισιν τοῦ ἐν αὐτῇ κέντρου βάρους πρὸς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην²²³. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου κατέστη αὐτοτελής, αὐτόνομος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς κυρίως Θεολογικῆς ἐπιστήμης²²⁴ χαρακτηριζομένη ὡς «Theologiae practicae externae» Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 11ου αἰῶνος ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ Θεολόγων²²⁵ καὶ ἐξ ἐπόψεως ἐννοιῶν καὶ περιεχομένου ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς Θεολογίας, ἤρξατο μετὰ ταῦτα ἀποξενούμενον ἀπὸ τοῦ κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ καὶ λειτουργικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς θεμελιώ-

219. Πρβλ. W. Plöchl, ἐνθ' ἄν. τόμ. II σελ. 174.

220. Πρβλ. Eichmann-Mörsdorf, ἐνθ' ἄν. σελ. 22.

221. Πρβλ. W. Plöchl, ἐνθ' ἄν. τόμ. II σελ. 40.

222. Πρβλ. A. Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 328.

223. Πρβλ. J. Klein, ἐνθ' ἄν. σελ. 8 «Es ist eine arge Verkenennung fundamentaler Verhältnisse, wenn man dem Recht statt der sakramentalen Ordnung in der Kirche den Primat zuerkennt».

224. Πρβλ. E. Hölscher, Von römischen zum christlichen Naturrecht, Augsburg 1931 σελ. 43 ἐξ.

225. Πρβλ. H. Dombois, ἐνθ' ἄν. σελ. 300 «Das pneumatische Kirchenrecht als ein Zweig der Theologie, von Theologen betrieben, trennt sich als eigene Disziplin von der Theologie und unterscheidet sich immer weniger vom weltlichen Recht».

σεώς του ἐπὶ τῆς Θεολογικῆς ἐπιστήμης²²⁶. Εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπικρατήσεως μεταξὺ τῆς Θεολογίας καὶ τῆς νομικῆς ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τελικῶς ἐπεκράτησε τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, τοῦ ὁποῦ αἰένουαι, ἡ περιπτωσιολογία καὶ ἡ ἐν γένει ὀρολογία προσέδωσαν εἰς αὐτὸ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς νομικῆς ἐπιστήμης²²⁷.

Θεμελιωτῆς καὶ πατὴρ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ὡς αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου ἐπιστήμης εἶναι κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην ὁ μοναχὸς καὶ καθηγητῆς τῆς νομικῆς Σχολῆς τῆς Bologna Γρατιανὸς († περὶ τῷ 1160) συνθέσας περὶ τῷ 1140²²⁸ διὰ τῆς σχολαστικῆς μεθόδου τὸ περίφημον ἔργον του «Ἀρμονία τῶν διαφωνούντων κανόνων» (Concordia discordantium canonum συνήθως ὀνομαζόμενον Decretum Gratiani)²²⁹. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Γρατιανοῦ εἶναι ἡ βᾶσις, ἐφ' ἧς προσετέθησαν βραδύτερον παπικὰ διατάγματα ἀποτελέσαντα ἐν τέλει τὸ Corpus iuris canonici²³⁰, δι' οὗ κυρίως ἐκυβερνήθη ἡ Ρ.Ε. μέχρι τῆς ἐκδόσεως κατὰ τὸ ἔτος 1917 μνημειώδους κώδικος, γνώστοῦ ὡς «Codex iuris canonici». Τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γνώμην περὶ τοῦ Γρατιανοῦ ὡς θεμελιωτοῦ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ ὁ R. Sohm ὑποστηρίζων, ὅτι ὁ Γρατιανὸς δὲν ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτῆς τῆς αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου τῆς Θεολογίας ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ ὁ τελειωτῆς τοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἰσχύοντος πνευματικοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον καὶ χαρακτηρίζει ὡς «altkanonisches Sakramentsrecht». Τὴν θέσιν ταύτην θεμελιῶι ὁ Sohm²³¹ κυρίως ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Γρατιανὸς ἀγνοεῖ τὴν περὶ ἀνεξιτήλου χαρακτῆρος τῆς ἱερῶν θεωρίαν, τὴν διάκρισιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας εἰς potestatem ordinis καὶ εἰς potestatem iurisdictionis, ὡς καὶ τὴν ἀντίστοιχον διάκρισιν τῆς

226. Πρβλ. R. Sohm, Kathol. Kirchengrecht, τομ. II München-Leipzig 1923 σελ. 79 «Das Wesen des altkanonischen Rechts kommt darin zum Ausdruck, dass seine Wissenschaft nicht juristische, sondern theologische Wissenschaft war».

227. Πρβλ. H. Dombois, ἐνθ' ἄν. σελ. 304 «Im Begriffsdenken, im Eindringen Kausaler vorstellungen, und in der Ablösung des Kirchenrechts vom liturgischen Vollzuge drückt sich eine entscheidende Verweltlichung des Kirchenrechts aus, an der wir seit achthundert Jahren leiden. Das zeigt sich auch darin, dass die Kirchenrechtssysteme eine sehr hohe Ähnlichkeit mit den politischen Systemen erlangen, die sich auf der weltlichen Rechts- und Geschichtsphilosophie der Moderne aufbauen». A. Dempi, ἐνθ' ἄν. σελ. 456 «Das römische Recht, das der Theologie Magd sein sollte, hat sich gerächt, es ist die Herrin geblieben...».

228. Πρβλ. A. Gandenzi, L'età del decreto di Graziani e l'antichissimo manoscritto Cassinese di esso, Studi dell'Università di Bologna I 1, 1907, σελ. 65 ἐξ.

229. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 438.

230. Πρβλ. Γ. Πετροπούλου, ἐνθ' ἄν. σελ. 305 ὑπ. 8. Α. Χριστοφίλου-Πούλου, ἐνθ' ἄν. τεύχος Α σελ. 101.

231. Πρβλ. R. Sohm, Das altkatholische Kirchenrecht und das Dekret Gratians, Leipzig 1918 σελ. 56.

ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας εἰς *hierarchiam ordinis* καὶ *hierarchiam iurisdictionis* καθὼς καὶ τὸ ἀπολελυμένως χειροτονεῖν, ἅτινα καὶ συνιστοῦν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως κατωτέρω, τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἐκκοσμικευθέντος δικαίου τῆς P.E. Ἐπίσης ὑπογραμμίζεται ὑπὸ τοῦ Sohm ἢ ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ²³² μὴ χρησιμοποίησις τοῦ ὄρου *iurisdictionis*, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν κυριαρχοῦσαν ἔννοιαν τοῦ δικαίου τῆς P.E. τῆς ὑπὸ κρίσιν περιόδου²³³. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει ἀποδέχεται καὶ ὁ Sohm, ὅτι ὁ Γρατιανὸς διὰ τῆς ἀνκνωρίσεως τῆς παντοδυναμίας τοῦ Πάπα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν θεμελιώδη μεταβολὴν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου εἰς καθαρῶς νομικὴν ἐπιστήμην περιελθόντος εἰς δευτέραν μοῖραν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πνευματικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος. Ἡ μεταβολὴ τοῦ *altkanonisches Sakramentsrecht* εἰς *Neukanonisches Recht* συνετελέσθη κατὰ τὸν Sohm κυρίως διὰ τῶν νομοθετημάτων τῶν μεγάλων Παπῶν Ἀλεξάνδρου Γ' καὶ Ἰννοκεντίου Δ' ²³⁴.

Τὸ μέγα ἔργον τοῦ Γρατιανοῦ ἐξηκολούθησαν κυρίως οἱ μαθηταὶ τοῦ *Paucapalea, Rolandus Bandinelli* μετέπειτα πάπας Ἀλέξανδρος Γ', *Omnibonus, Gandulfus* ὡς καὶ οἱ *Rufinus* καθηγητῆς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Παν/μίῳ τῶν Παρισίων, *Sterfan* ἐπίσκοπος τοῦ *Tournai* (1128-1203), *Johannes Faventinus* († 1190), *Albertus Beneventanus* (*Alberto di Mora*) μετέπειτα Πάπας Γρηγόριος Η', καρδινάλιος *Gratianus* (*Cardinalis* † 1197) *Sichard von Gremona* († 1215), *Simon von Bissiano, Huguccio* (*Hugo von Pisa*) μαθητῆς τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ' (1198-1216), *Johannes Teutonius* κ. ἄ.

Ἡ μεγίστη ἀκμὴ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἔχουσα ὡς κέντρον, τὸ ἔργον τοῦ μοναχοῦ Γρατιανοῦ²³⁵ ἐσημειώθη κυρίως κατὰ τὴν περιόδον μεταξὺ τῆς δημοσιεύσεως ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου Θ' τῆς συλλογῆς τῶν *Dekretales* (1234) καὶ τοῦ θανάτου τοῦ κορυφαίου κανονολόγου τῆς ἐποχῆς τοῦ *Johannes Andreae* († 1348). Ἐκ τῶν μεγάλων Παπῶν διεκρίθησαν διὰ τὴν νομικὴν τῶν ἰδιοφυῶν οἱ Πάπαι Γρηγόριος Ζ', Ἀλέξανδρος Γ', Ἰννοκέντιος Γ', Γρηγόριος Θ', Ἰννοκέντιος Δ' καὶ Βονιφάτιος Η'. Ἡ νομικὴ ιδιότης τῶν ἀνωτέρω Παπῶν ἐπεκράτησεν ἐπὶ τῆς Θεολογικῆς ἐξ οὗ καὶ εἶναι γνωστοί

232. Περὶ τῆς κατὰ τὸν Γρατιανὸν σχέσεως μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπινου δικαίου ὡς καὶ περὶ τῆς ἐνότητος τῶν κανόνων τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς πρβλ. *A. Stiegler*, ἐνθ' ἄν. σελ. 118 ἐξ.

233. Κατὰ τὸν *Sohm* ὁ Γρατιανὸς συγγράφει ὡς Θεολόγος καὶ ὄχι ὡς Νομικός, ἐν *Kathol. Kirchenrecht*, τόμ. II σελ. 84.

234. Πρβλ. *R. Sohm*, *Das Altkanonische...* σελ. 57.

235. Πρβλ. *W. Holzmann*, *Die Benutzung Gratians in der päpstlichen Kanzlei im 12. Jahrhundert*, *Studia Gratiana I*, Bologna 1953 σελ. 326. *L. Buisson*, ἐνθ' ἄν. σελ. 17.

ὡς οἱ μεγάλοι νομικοὶ Πάπαι τῆς Ρ.Ε. Ἦδη ἐπὶ Γρηγορίου Ζ' ἤρξατο νὰ θεωρῆται ἡ νομικὴ διαπραγματεύσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ὡς ἡ ὑψίστη ἀποστολὴ τῶν ἐπιστημόνων τῆς Ρ.Ε. Ἡ ἱεραρχικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πάπαν ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν προσφιλεῖς ἀπασχόλησις τοῦ κλήρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης²³⁶. Περὶ αὐτὴν ἠσχολεῖτο οὐ μόνον ἡ ἐπιστήμη τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀπολογητικὴ καὶ Δογματικὴ. Μεταξὺ δὲ τῶν Σχολῶν, ἐν αἷς ἐκαλλιεργήθη ἡ ἐπιστήμη τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου διεκρίθησαν ἐκτὸς τῆς περιφήμου Σχολῆς τῆς Bologna καὶ αἱ τῆς Ravenna, Paris, Toulouse, Montbellie, Valencia κλπ. Οὕτω τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῇ ἐπιδράσει, ὡς εἶδομεν, τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας²³⁷, διὰ τῆς σχολαστικῆς μεθόδου²³⁸ καὶ ἐν ἀλληλεπιδράσει μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀπέβη παγκόσμιον δίκαιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ νομοτεχνικὴ τελειότης τοῦ ὁποῦο συνηγωνίζετο τὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Πράγματι τὸ Κανονικὸν Δίκαιον ἰσότημον πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς παπικῆς κοσμοκρατορίας καὶ μετέπειτα ἔχον τὸ προβάδισμα, ἐρρῦθμιζεν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ *corporis iuris canonici* παραλλήλως μετὰ τοῦ *corporis iuris civilis* τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου τὸν ἐν γένει θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν βίον τοῦ μεσαιῶνος ἐν τῇ Δύσει²³⁹. Ἡ συντελεσθεῖσα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας ἀνθησις τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ὠδήγησεν, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν ἐκμηδένησιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας²⁴⁰ ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεοῦ καὶ ὑπερκοσμίου ὀργανισμοῦ. Ὁ ἐξ ἐπόψεως δικαίου χαρακτηρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ὡς «σωματείου» (*Körperschaft*) συνετέλεσεν εἰς τὴν ριζικὴν μεταβολὴν τῆς ὑφῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ δικαίου τῆς Ρ.Ε. καὶ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ μέχρι τοῦ σχίσματος θεμελίου αὐτοῦ. Πράγματι μέχρι τοῦ σχίσματος (1054) τὸ δίκαιον τῆς Ρ.Ε. παρὰ τὰς διαφοροποιήσεις καὶ ἀλλοιώσεις ἃς ὑπέστη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως κυρίως τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, παρέμεινε κατὰ βάσιν θρησκευτικὸν δίκαιον, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐχαρακτηρίζετο ἐξ ἐπόψεως δικαίου ὡς ἴδρυμα (*Anstalt*). Βάσις τοῦ πολιτεύματός της ἦτο τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης. Διὰ τῆς χειροτονίας καὶ μόνον ἐκτᾶτο ἡ ἱερατικὴ-τελετουργικὴ ἐξουσία (*potestas ordinis*), ἀπόρροια καὶ παρακολούθημα τῆς

236. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 276.

237. Πρβλ. A. Stiegler, ἐνθ' ἄν. σελ. 127 «Eine Legende will wissen, Gratian und Petrus Lombardus seien Brüder gewesen. Ihr tiefer Sinn mag der sein: Geschwisterlich arbeiten kanonistik und Scholastik bei der wissenschaftlichen Klärung wichtiger Begriffe zusammen. Die ältere Schwester ist die Kanonistik. Aber bald wird sie überflügelt von Gefolge der jüngerem».

238. Πρβλ. A. Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 251 ἐξ. «So ist die Kirchenrechtswissenschaft überhaupt aus der scholastischen Methode erwachsen».

239. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 241 ἐξ.

240. Πρβλ. A. Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 456 «Die höchste Steigerung des Kirchenrechts ist umgeschlagen in eine faktische Vernichtung des Kirchenbegriffs».

ὁποίας ἦτο ἡ διοικητικὴ ἐξουσία (potestas iurisdictionis)²⁴¹. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ δηλ. Ἐκκλησίᾳ αἱ δύο αὐταὶ ἐξουσίαι ἦσαν ἀδιαχωρίστως συνδεδεμέναι τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας ἀποκτωμένης ταυτοχρόνως μετὰ τῆς τελετουργικῆς καὶ ὡς ἐπακολουθήματος αὐτῆς²⁴², δεδομένου μάλιστα, ὅτι διὰ τοῦ βου κανόνος τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου ρητῶς ἀπηγορεύετο τὸ «ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι»²⁴³. Ἔδει δηλ. ταυτοχρόνως μετὰ τῆς χειροτονίας νὰ ἀπονέμηται καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Ἀποτέλεσμα τῆς καιρίας ταύτης θέσεως, ἣν κατέχει τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης ἐν τῷ καθόλου συστήματι τοῦ πρὸ τοῦ σχίσματος δικαίου τῆς Ρ.Ε. ἦτο καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ δικαίου τῆς περιόδου ταύτης ὡς πνευματικοῦ-μυστηριακοῦ «Sakramentsrecht» καὶ ἐν πολλοῖς θείου δικαίου, οὐ μόνον διότι αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἐτέθησαν ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ θείου τῆς Ἐκκλησίας Ἰδρυτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ μέσου τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης ἐνήργει Αὐτὸς ὁ Κύριος, τῶν λειτουργῶν περιοριζομένων εἰς τὴν ἐκπροσώπησιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς ἐν τῷ δικαίῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐκφρασθείσης θείας θελήσεως²⁴⁴.

Ἡ ἐπελθοῦσα ἐκκοσμητικὴ εἰς τὸ δίκαιον τῆς Ρ.Ε. ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος²⁴⁵ συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ θεμελίου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος, ἥτοι τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης διὰ τῆς ἀναπτύξεως ὑπὸ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ ἀνεξιτήλου χαρακτῆρος τῆς ἱερωσύνης (characteris indelebilis) καὶ τῆς συνεπειᾶς ταύτης ὀξείας διαιρέσεως τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας εἰς καθαρῶς ἱερατικὴν-τελετουργικὴν ἐξουσίαν (potestatem ordinis) καὶ εἰς τὴν διοικη-

241. Γενικῶς περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν δύο τούτων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσιῶν καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων των πρβλ. K. I. M ö r s d o r f, Die Entwicklung der zweigliederigkeit der Kirchlichen Hierarchie ἐν MThZ 1954 σελ. 1-16. Τοῦ αὐτοῦ, Weihegewalt und Hirtengewalt in Abgrenzung. und Bezug ἐν Miscelanea Comillas XVI (1951) 95-110.

242. Πρβλ. Α. Χριστοφιλοπούλου, ἐνθ' ἂν. τεύχος Β' σελ. 39.

243. «Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὄλως τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι· εἰ μὴ εἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κόμης ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττετο. Τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονούμενους, ὥρισεν ἡ ἅγια σύνοδος ἄκαιρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροτονίαν καὶ μηδαμοῦ δύνασθαι ἐνεργεῖν, ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος» ἐν Βάλλη—Ποτλῆ, Σύναγμα... τόμ. Β' σελ. 320.

244. Πρβλ. R. S o h m, Kirchenrecht τόμ. I σελ. 452. «Es giebt keine Gewalt menschlichen Ursprungs, menschlicher Natur, von bloss ausserer (Juristischer) Verbindlichkeit. Es giebt nur Lehrgewalt, Keine von der Lehrgewalt unterschiedbare Regierungsgewalt. Erst seit der Ausbildung der mittelalterliche Weltherrschaft der Kirche welche die Vollendung der Kirchenverfassung nach Art weltliche Reichsverfassung mit sich brachte, drängte sich die Unterscheidung verschiedenartige Kirchengewalt unabweisbar auf».

245. Πρβλ. K. M ö r s d o r f, Zur Grundlegung des Rechtes der Kirche, ἐν MThZ 1952 σελ. 337.

τικὴν ἐξουσίαν (*potestatem iurisdictionis*) ὡς καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι παρὰ τὴν κατηγορηματικὴν καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἀπαγόρευσιν τοῦ βου Καν. τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου. Ἡ δημιουργὸς αἰτία τῆς θεμελιώδους ταύτης περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης διδασκαλίας τῆς Ρ. Ε. ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῶν Παπῶν καταβληθεῖσα προσπάθεια συγκεντρώσεως ἀπάσης τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας καὶ ἡ ὑποκατάστασις τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θείας βουλήσεως διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν βουλήσεως.

Συνέπεια τῆς ἐπικρατήσεως τῆς περὶ ἀνεξιτήλου χαρακτῆρος τῆς ἱερωσύνης διδασκαλίας ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ρ. Ε. ἦτο ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ὑπὸ καθηρημένων κληρικῶν τελουμένης δυνάμει τῆς τελετουργικῆς αὐτῶν ἐξουσίας ἱεροπραξίας ὡς παρανέμου μὲν ἀλλὰ νομικῶς ἰσχυρᾶς. Ὡς ἐκ τούτου ἐπεβάλλετο χάριν τῆς προστασίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος ὁ ὀξύς διαχωρισμὸς μετὰ τῆς *potestatis ordinis* καὶ *iurisdictionis* καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι. Διὰ τῆς χειροτονίας δηλονότι δὲν μετεδίδετο πλέον ἀπαραιτήτως καὶ ἡ διοικητικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ μόνον ἡ τελετουργικὴ²⁴⁶. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἤρξατο ἐκδηλουμένη ἡ αὐθαίρετος καὶ ἀντικανονικὴ ἐπέμβασις τῶν Παπῶν τῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι διαχωρίσαντες τὴν τελετουργικὴν ἀπὸ τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας οἰκειοποιήθησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀπονομῆς καὶ ἀνακλήσεως τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, καταστάντες κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ πηγὴ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διοικητικῆς ἐξουσίας. Ὅθεν ἐπῆλθε οὐσιώδης διάκρισις καὶ ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης μετὰ τῆς τελετουργικῆς καὶ διοικητικῆς ἐξουσίας, τῆς μὲν πρώτης ἐχούσης ὡς πηγὴν τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης, δι' οὗ ἐνεργεῖ Ἄυτὸς ὁ Θεὸς καὶ συνεπῶς χαρακτηριζομένης ὡς ἐξουσίας θείου δικαίου *iuris divini* τῆς δὲ δευτέρας ἐχούσης ὡς πηγὴν τὴν βούλησιν τοῦ Πάπα καὶ χαρακτηριζομένης ὡς ἐξουσίας ἀνθρωπίνου δικαίου *iuris humani* ἀπονεμομένης *missione canonica*. Ἐνῶ δὲ πρὸ τοῦ σχίσματος ἡ τελετουργικὴ ἐξουσία ἦτο ἡ κυρία ἐξουσία²⁴⁷, παρακολούθημα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ διοικητικὴ, ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ ἐντεῦθεν ἀνατρέπεται ἐν τῇ Ρ. Ε. ἡ μετὰ τῶν δύο ἐξουσιῶν καὶ τῶν εἰς αὐτὰς στοιχουσῶν ἱεραρχιῶν, ἦτοι τῆς *hierarchiae ordinis* καὶ *hierarchiae iurisdictionis*, τάξιν ἀπονεμομένου τοῦ προβαδίσματος εἰς τὴν διοικητικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν στοιχοῦσαν αὐτῇ *hierarchiam iurisdictionis*, δηλονότι εἰς τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον ἀντὶ τοῦ θείου. Οὕτω ἡ διοικητικὴ ἐξουσία κατέστη ἀνεξάρτητος τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, τοῦ Πάπα δυνα-

246. Πρβλ. W. Plöchl, ἐνθ' ἀν. τόμ. II σελ. 176 «*Das Alte Fundament, dass Weihe und Amt notwendig zusammenfielen, war schon in der vergangenen Periode aufgelockert worden*».

247. Πρβλ. J. Klein, ἐνθ' ἀν. σελ. 8 «*Die Kirchliche Hierarchie ist primär eine sakramentale hierarchia ordinis*».

μένου ν' ἀπονέμη ταύτην εἰς πᾶν μέλος τῆς Ρ.Ε. ἀνεξαρτήτως τῆς ἱερατικῆς ἢ μὴ ἰδιότητός του²⁴⁸. Ἡ ἐπελθοῦσα ἀνατροπὴ ἐν τῇ ἱεραρχικῇ τάξει μεταξὺ τῆς τελετουργικῆς καὶ διοικητικῆς ἐξουσίας κατέστησε δυνατὴν τὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα ἀνάληψιν τῆς προεδρίας, τῶν Συνόδων, ἔστω καὶ ἐὰν οὗτοι ἦσαν κατωτέρου ἱερατικοῦ βαθμοῦ τῶν συμμετεχόντων εἰς αὐτὰ τιτλούχων τῆς Ρ.Ε.²⁴⁹.

Ὅθεν ἡ προσπάθεια τῶν Παπῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ plenitudinis potestatis καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀντικαταστάσεως τοῦ Κυρίου ὡς κεφαλῆς καὶ τῆς ὄρατῆς Ἐκκλησίας προεκάλεσε τοῦτο μὲν τὴν διαίρεσιν τοῦ ἐνός καὶ ἀδιαίρετου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ εἰς ὄρατον καὶ ἀνθρώπινον ἐξ ἐνός καὶ ἀόρατον καὶ θεῖον ἐξ ἐτέρου, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ὀξεῖαν διαίρεσιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας εἰς potestatem ordinis καὶ potestatem iurisdictionis καὶ ἀντιστοίχως τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱεραρχίας εἰς hierarchiam ordinis καὶ hierarchiam iurisdictionis καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν προβολὴν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ ἀνθρώπινου δικαίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἀπὸ τῆς Θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἀπὸ τῶν θεμελιωδῶν ἠθικῶν κανόνων²⁵⁰. Τὸ δίκαιον τῆς Ρ.Ε. ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸν σωματειακὸν χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας μετετρέπη, ὡς εἰκὸς εἰς ἀνθρώπινον δίκαιον ἔχον ἐν πολλοῖς τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Βεβαίως διετήρησε καὶ τὸν θρησκευτικὸν τοῦ χαρακτῆρα δεδομένον, ὅτι ἡ potestas ordinis ἐξηκολούθη μὲν νὰ εἶναι ἐν τῶν στοιχείων τοῦ πολιτεύματος τῆς Ρ.Ε., ἀλλὰ ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ τὸν κύριον παράγοντα τῆς διοργανώσεως τῆς Ρ.Ε. ὑποκατασταθεῖσα διὰ τῆς potestatis iurisdictionis. Διὰ τῶν ἀνωτέρω μεταβολῶν καὶ ἀνακατατάξεων ἡ Ρ.Ε. ἐστερήθη σχεδὸν πλήρως τοῦ θείου καὶ ὑπερκοσμίου αὐτῆς χαρακτῆρος καὶ συνεπληρώθη ἢ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ἀρξαμένη ἐκκοσμικεύσις τοῦ δικαίου τῆς. Αἱ ἔννοιαι διακονία (ministerium) καὶ πίστις (fides)²⁵¹ ἀντικατεστάθησαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου διὰ τῶν ἐννοιῶν κυριαρχία (dominium) καὶ ὑποταγὴ (subjectio), δικαιοδοσία (iurisdiction)²⁵² καὶ δουλεία (servitus). Ἡ Ρ.Ε. ἐμφανίζει κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον ἀνάμειξιν καὶ τοῦτ' αὐτὸ

248. Πρβλ. W. P l ö c h l, ἐνθ' ἀν. τόμ. II σελ. 176.

249. Αὐτόθι, σελ. 70.

250. Πρβλ. J. Klein ἐνθ' ἀν. σελ. 9 «Das Kanonische Recht wurde ein Teil des einen Rechtes der Christenheit. Welt und Kirche waren identisch geworden und so bestand keine Möglichkeit, den Rechtsbegriff beider zu unterscheiden».

251. Πρβλ. W. H a u c k, ἐνθ' ἀν. σελ. 126.

252. Ὁ ρωμαιοκαθολικὸς Joseph Klein ὁμολογεῖ ἐν Grundlegung... ἐνθ' ἀν. σελ. 10 ἐξ., ὅτι διὰ τῆς μετὰ τὸ σχίσμα διεισδύσεως καὶ ἐπικρατήσεως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δικαίου τῆς Ρ.Ε. τοῦ ἔρου iurisdiction ἐπῆλθεν ἡ ἀλλοίωσις καὶ ἐκκοσμικεύσις τοῦ Δικαίου αὐτῆς. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Kanonistische und moraltheologische Normierung in der Katholischen Theologie, Tübingen 1949.

σύγχυσιν καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου, πνευματικοῦ καὶ ἐγκοσμίου²⁵³. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Δικαίου συνίσταται εἰς τὴν πλήρη καὶ ἀναμφισβήτητον κυριαρχίαν του ὑπὸ τῶν Παπῶν τιθεμένου δικαίου δηλονότι τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου²⁵⁴. Γενικῶς δὲ ἐνῶ πρότερον τὸ δίκαιον ἀπετέλει ἐν τῶν παραγόντων διαμορφώσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς Δύσεως, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐκκοσμικεύσεως ἀπέβη ὁ ἀπόλυτος κυρίαρχος καὶ ρυθμιστὴς τοῦ καθόλου ἐκκλησιαστικοῦ βίου αὐτῆς²⁵⁵.

2. Ἡ μορφή καὶ ὁ τύπος τοῦ πολιτεύματος τῆς Ρ.Ε.

Τὸ ἰδιάζον γνώρισμα τοῦ πολιτεύματος τῆς Ρ.Ε. ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαίρεσεως τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας εἰς potestatem ordinis καὶ εἰς potestatem jurisdictionis διαίρεσις καὶ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱεραρχίας εἰς hierarchiam ordinis καὶ εἰς hierarchiam iurisdictionis²⁵⁶. Ἡ διαίρεσις αὕτη συνιστᾷ τὸ θεμέλιον, ἐφ' οὗ οἰκοδομεῖται τὸ πολίτευμα τῆς Ρ.Ε. καὶ προσδιορίζεται ἡ μορφή καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ. Ἐξ ἐπόψεως δικαίου πρωταρχικὴν σπουδαιότητα ἔχει, ὡς εἶδομεν, ἡ hierarchia iurisdictionis, δηλονότι ἡ τὴν διοικητικὴν ἐξουσίαν ἀσκοῦσα καὶ ἔχουσα τὴν ἐν γένει διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας ἱεραρχία, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ὁ Πάπας Ρώμης. Οὗτος δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ ρυθμιστὴς τοῦ πολιτεύματος τῆς Ρ.Ε., ἀλλ' ἡ τοῦτ' αὐτὸ πηγὴ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διοικητικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἥτοι τῆς νομοθετικῆς δικαστικῆς καὶ διοικητικῆς ἐξουσίας ἐν στενῇ ἐννοίᾳ. "Ο,τι δηλ. μέχρι τοῦ σχίσματος συνετελέσθη de facto²⁵⁷ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἐτελειώθη καὶ de jure. Ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης κατέστη μονοκράτωρ τῆς Ρ.Ε. ὑποκαταστήσας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ θετοῦ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης δικαίου τὸν θεῖον τῆς Ἐκκλησίας Ἱδρυτὴν ὡς κεφαλὴν

253. Πρβλ. J. Klein, ἐνθ' ἄν. σελ. 10.

254. Πρβλ. J. Klein, ἐνθ' ἄν. σελ. 14 «Tatsächlich, das Recht ist für alle Entwicklung in der Kirche konstitutiv geworden. Dahin führte die drängende Sorge um die Freiheit der Kirche und um ihre Einheit in Lehre, Kultus und Disziplin».

255. Πρβλ. W. Haueck, ἐνθ' ἄν. σελ. 76 «Während im Altkatholizismus das Kirchenrecht zwar schon vorhanden ist, aber noch eine untergeordnete Rolle spielt, besteht das Wesen des Neukatholizismus geradezu in der Alleinherrschaft des kirchenrechts».

256. Πρβλ. Eichmann-Mörsdorf, ἐνθ' ἄν. σελ. 252 «Die Kirchenverfassung empfängt ihr eigentümliches Gepräge durch die Unterscheidung zwischen der hierarchia ordinis und die h. iurisdictionis, der Weihe- und Amtshierarchie, die sich auf der Unterschiedenheit von Weihe und Hirten-gewalt aufbaut».

257. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 275 «Der päpstliche Primat, seit dem Al'tertum immer wieder als Anspruch auftretend, wird seit der gregorianischen Reform im weitesten Umfang geltendes Recht».

καὶ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διαίρεσις μεταξὺ ὁρατῆς καὶ ἀοράτου Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἐξ ἐπόψεως δικαίου προσδιορισμὸς τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας ὡς «σωματείου» συνετέλεσεν εἰς τὴν ταύτισιν τοῦ Πάπα μετὰ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας. Εἰς αὐτὸν ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐνσαρκοῦται κατὰ Θεῖαν βούλησιν ἡ Ἐκκλησία²⁵⁸. Ἡ Ἐκκλησία ἐξαφανίζεται πρὸ τῆς παπικῆς plenitudinis potestatis. Ὅ,τι πράττει ὁ Πάπας τὸ πράττει ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ συγκεντροῦται ἅπανα ἢ ἐν Ἐκκλησία αὐθεντία²⁵⁹ ἢ δὲ ὑποταγὴ εἰς αὐτὸν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν σωτηρίαν, δεδομένης τῆς ταυτότητος τοῦ Πάπα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς μυστικῆς Ἐνώσεως μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Πέτρου, ὡς διεκήρυξεν ὁ Πάπας Βονιφάτιος VIII (1294-1303) εἰς τὴν περίφημον Βούλλαν τοῦ «Unam Santam»²⁶⁰. Ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀπεριόριστος σχεδὸν κυριαρχία²⁶¹ ἐν αὐτῇ τῆς βουλήσεως τοῦ Πάπα καὶ συνεπῶς τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου μετέβαλλον τὴν Ρ.Ε. εἰς σωματεῖον, ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀνθρωπίνη νομικὴ τάξις²⁶². Ὁ Πάπας ἀσκει τὴν παντοδυναμίαν του ipso iure, οὐδεμιᾶς δὲ δεῖται συναινέσεως ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ. Τὴν θέσιν τῆς καθολικότητος καὶ τῆς οἰκουμενικότητος, αἰτινες ἐξεφράζοντο διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς consensus ecclesiae καταλαμβάνει ἡ παπικὴ αὐθεντία²⁶³.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἢ ἀνωτάτη ἐν τῇ Ρ.Ε. ἐξουσία, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς βουλήσεως ἐνὸς μόνου προσώπου, τοῦ Πάπα, ὁ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης καὶ ἐφεξῆς συνεκέντρωσε πρωτοφανῆ ἐξουσίαν²⁶⁴ προσδιορίζει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κρατούντων ἐν τῷ συνταγματικῷ δικαίῳ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας ὡς μοναρχικόν²⁶⁵. Ὁ Πάπας ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης καθίσταται σχεδὸν ἡ πηγὴ τῆς ἱερωσύνης φέρων μόνος αὐτὸς οἰονεὶ τὸν τέταρτον καὶ ὑπατον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης καὶ ἀποκαλούμενος «pontifex maximus»²⁶⁶.

Βεβαίως τὸ περιεχόμενον τῆς ἱερωσύνης καὶ δὴ τῆς τελετουργικῆς ἐξου-

258. Αὐτόθι σελ. 275 ἐξ.

259. Πρβλ. τὴν ἐκθεσιν τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τοῦ Aegidius Romanus (1285) ἐν A. Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 455 «Auch die geistliche Gewalt gipfelt in einer absolutistischen Spitze: papa potest dici ecclesia. Die Kirche verschwindet fast vor der päpstlichen plenitudo potestatis. Was der Papst tut, tut die Kirche, in ihm ruht die Auktorität der ganzen Kirche».

260. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 280.

261. Πρβλ. H. Dombois, ἐνθ' ἄν. σελ. 295 «Die römische Kirche ist den Weg der Heteronomie gegangen, der folgerichtigen Steigerung der fremdgesetzlichen Leitungsgewalt, die von keinem Beispruchs- und Zustimmungsrecht begrenzt sich zu voller Souveränität erhoben hat».

262. Πρβλ. A. Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 456.

263. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 291.

264. Πρβλ. M. Schmaus, ἐνθ' ἄν. σελ. 492.

265. Πρβλ. R. v. Kienitz, ἐνθ' ἄν. σελ. 14 ἐξ.

266. Πρβλ. Γερ. Κοινιδάρη, Διατί...; ἐνθ' ἄν. σελ. 68.

σίας του Πάπα Ρώμης δὲν εἶναι εὐρύτερον τῆς τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, ἐπεκτείνεται ὅμως ἐξ ἐπόψεως ἀρμοδιότητος, ὡς καὶ ἡ διοικητικὴ αὐτοῦ ἐξουσία ἐπὶ πάντων τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ Ρ.Ε. τοῦ Πάπα δυναμένου νὰ χειροτονῇ καὶ νὰ ἱερουργῇ γενικώτερον ὅπουδήποτε, μόνον αὐτοῦ δυναμένου νὰ χαρακτηρίζεται, κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικούς²⁶⁷, ἀληθῶς ὡς οἰκουμενικοῦ ἐπισκόπου²⁶⁷.

Εἰδικώτερον ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω διαμόρφωσις τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος τῆς Ρ.Ε. διὰ τῆς συγκεντρώσεως εἰς τὰς ἀρμοδιότητας καὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς σπουδαιότερους θεσμοὺς τῆς Ρ.Ε. τὴν ἀκόλουθον μορφήν.

Α'. Ὁ Πάπας Ρώμης εἶναι ὁ ἀνώτατος νομοθέτης τῆς Ρ.Ε. καὶ ὁ κύριος δημιουργὸς τοῦ δικαίου αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς νομοθετικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ὁ Πάπας μέχρι τοῦ Γρατιανοῦ περιωρίζετο μόνον ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θεμιμένου θεοῦ δικαίου καὶ τοῦ φυσικοῦ, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν κανόνων τῶν ἀρχαίων οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἵτινες συνίσταν τὰ περιοριστικά, οὕτως εἰπεῖν, πλαίσια τῆς νομοθετικῆς δραστηριότητος τοῦ Πάπα. Ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου Ζ' ὅμως, καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος περιορισμὸς, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κανόνας τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, παρεκάμφθη τῶν Παπῶν ἀποκτησάντων πλήρη σχεδὸν ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς νομοθετικῆς τῶν ἐξουσίας²⁶⁸. Ὁ Πάπας ἐτέθη ὑπεράνω τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Δυναμίει τῆς ιδιότητος ταύτης αὐτοῦ, ὡς τοῦ ἀνωτάτου νομοθέτου τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Πάπας ἀσκεῖ ἕκτοτε τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν καὶ δὴ τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστέλλῃ τὴν ἐφαρμογὴν ἐκκλησιαστικοῦ τινος κανόνος (dispensatio), ὡς καὶ τῆς ἀπονομῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων (privilegia)²⁶⁹. Ἐκτὸς τῆς νομοθετικῆς ταύτης ἐξουσίας ὁ Πάπας ἀσκεῖ καὶ τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν. Εἶναι ὁ ἀνώτατος δικαστὴς τῶν μελῶν τῆς Ρ.Ε. τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων, δεχόμενος ἐφέσεις ἐκ

267. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 276.

268. Πρβλ. L. Buisson, ἐνθ' ἄν. σελ. 83 ἐξ. Κατὰ τὸν Aegidius Romanus ἐν Dempr ἐνθ' ἄν. σελ. 455 εἰς τὸν Παπᾶν arguit die Auktoritat des ganzen Kirche. Auch die Kaiserliche Gesetze erhalten erst ihre kraft durch die geistlichen. Er ist homo spiritualis durch sein Amtscharisma, mit den notwendig die persönliche Vollkommenheit verbunden ist. So richter er selbst über die iustitia, hat er volle gesetzschöpferische Gewalt über dem Gesetz, ist er nur wie Gott an sein eigenes Gesetz gebunden. Er Kann alle seine Vollmachten auf Kommissionen übertragen. So könnte eine Kommission von Gelehrten die Entscheidung in Glaubenssachen ausüben, aber der Papst hat die höhere amtliche Entscheidung, und zwar die souveräne, weil sein Amtsbezirk die ganze Welt ist».

269. Πρβλ. D. Linder, Die Lehre vom Privileg nach Gratian und den Glossatoren, Regensburg 1917. Van Hove, De Privilegiis, De Dispensationibus, Mecheln-Rom 1936.

παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου (appellationes), ἐνῶ ἀντιθέτως οὐδεὶς δύναται νὰ δικάσῃ τὸν Πάπαν («*Papa a nemine iudicatur*») ἢ νὰ ἀνατρέψῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσας ἀποφάσεις²⁷⁰. Ὁ Πάπας ἀσκει καὶ τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν ἐξουσίαν, ἀποφασίζων καὶ ἐπὶ τῶν δογματικῶν θεμάτων, ἀπονέμων τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, προσδιορίζων τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐορτὰς καὶ ἀνακηρύσσων τοὺς ἀγίους (ἀγιοποιήσις—*canonisatio*)²⁷¹. Τέλος ὁ Πάπας εἶναι ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων.

Παραλλήλως πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν κατάκτησιν τῆς ἐπὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας κυριαρχίας, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἀπὸ τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος διεξεδίκει ὡς ἀποκλειστικῶς ἰδικούς του τοὺς τίτλους: Πάπας, *Vicarius Christi* κλπ. Ὡς γνωστὸν τὸν τίτλον τοῦ Πάπα ἐν τῇ μιᾷ καὶ ἀδιαίρετῃ Ἐκκλησίᾳ ἔφερον κυρίως οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι. Μετὰ τὸ σχίσμα ὅμως ὁ Πάπας Γρηγόριος Ζ' εἰς τὰς περιφήμους αὐτοῦ προτάσεις «*Dictatus Papae*» διεκήρυξεν, ὅτι ὁ τίτλος τοῦ Πάπα εἶναι μοναδικὸς καὶ συνεπῶς μόνον ὁ ρωμαῖος ποντίφηξ δικαιούται νὰ τὸν φέρῃ²⁷².

Ἐπίσης τὸ πρῶτον κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ τίτλος «*vicarius Christi*» περίωρισθῆ εἰς ἓνα μόνον φορέα· οὗτος δὲν ἦτο ὁ Πάπας Ρώμης, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἀγίου ρωμαϊκοῦ κράτους. Τὸ πρῶτον ὁ Ἰννοκέντιος Γ' διακρινόμενος δι' ἀπερίοριστον φιλοδοξίαν ἰδιοποιήθη τὸν τίτλον αὐτὸν διαβλέπων εἰς αὐτὸν τὴν ἔνωσιν τοῦ ἀρχιερωσύνης μετὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος. Ἡ ἀνάμειξις πνευματικοῦ καὶ κοσμικοῦ εἰς τὸν διεκδικουῦντα κατὰ τὸν μεσαίωνα τὴν αὐτοκρατορίαν Πάπαν εὔρεν εἰς τὴν οἰκειοποίησιν τοῦ τίτλου «*Vicarius Christi*» τὴν ἰσχυροτέραν του ἔκφρασιν. Εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ τίτλου «*Vicarius Christi*» δύναται τις, ὡς παρατηρεῖ ὁ Heiler, νὰ διακρίνῃ μὲ ἐκπληκτικὴν σαφήνειαν ἅπασαν τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας²⁷³. Τέλος ἡ ἐπὶ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας κυριαρχία τοῦ ρωμαίου ποντίφηκος ἐθεμελιώθη καὶ ἐξ ἐπόψεως δογματικῆς κυρίως διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου († 1274) ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ὁ μοναδικὸς *Vicarius Christi* ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκπροσωπεῖ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ «*cura totius ecclesiae*» καὶ ἡ «*plinitudo potestatis*». Συνέπεια τῆς μοναδικῆς ταύτης θέσεως τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ὁ Πάπας ἐν τῇ Δύσει ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου διατύπωσις τὸ πρῶτον τῆς θεωρίας περὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ Πάπα²⁷⁴, ἔχνη τοῦ ὁποῖου βεβαίως, ἐνεφανίσθησαν εἰς ἀρχαιο-

270. Πρβλ. A. M. Koiniger, *Prima sedes a nemine iudicatur*, 1922. E. Rösser, *Die gesetzliche Delegation* 1937.

271. Πρβλ. Th. Klausner, *Kanonisationen und deren Liturgie bis 1485, ἐν Heilige Überlieferung, Festschrift für J. Herwegen, München 1938.*

272. Πρβλ. E. Caspar, *Geschichte des Papsttums*, τόμ. II, σελ. 208.

273. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 274 ἐξ.

274. Πρβλ. F. Leitner, *Thomas von Aquin über das unfehlbare Lehramt des Papsttums*, Diss. Tübingen 1872.

τέραν εποχήν. Ὁ Πάπας καταστάς ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, προσέλαβε τὸ ἀλάθητον τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Κατὰ τὸν Θωμᾶν τὸν Ἀκινῶτον ὁ Πάπας ἀποφασίζει μετὰ συνοδικὴν πρότασιν²⁷⁵.

Β' Παπικὸς θεσμὸς καὶ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Αἱ οὕτω καλούμεναι μετὰ τὸ σχίσμα «οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι» τῆς Ρ.Ε. οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ διέυρυνσις τῶν παπικῶν γενικῶν Συνόδων, αἵτινες οὐσαὶ ὑποτέταγμέναι εἰς τὸν Πάπαν μετεβλήθησαν ἐν τῇ πράξει εἰς ὄργανον τῶν Παπῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπιδιωκομένης, ἀπολύτου κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς οὐ μόνον ἐπὶ συμπάσης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης²⁷⁶. Ἐξόχως χαρακτηριστικὸν τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐκυριάρχει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν τῇ Ρ.Ε. εἶναι ὅτι αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, δηλ. ὁ θεσμὸς, δι' οὗ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία διετύπωσε τὰ θεμελιώδη δόγματα αὐτῆς καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως, ἀπασχολεῖτο μὲ θέματα προεχόντως πολιτικῆς ὕφης καὶ ἔχοντα χροιάν τινα θρησκευτικὴν ὡς π.χ. ἡ ὀργάνωσις τῶν σταυροφοριῶν²⁷⁷. Αἱ Σύνοδοι αὗται εἶχον ἰσχὺν καὶ ἐθεωροῦντο οἰκουμενικαὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, μόνον ἐὰν συνεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς συγκλήσεως, τῆς προεδρίας, αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπου, τοῦ καθορισμοῦ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως κ.λ.π. Ἐπίσης ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ Πάπα ἦτο ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς «Οἰκουμενικῆς Συνόδου» καθὼς καὶ ἡ διάλυσις αὐτῆς. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων τούτων εἶχον ἰσχὺν ἐὰν ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τοῦ Πάπα, τοῦ ὁποίου ἢ βούλησις, ὡς εἴπομεν, ἦτο ἡ μόνη κυρίαρχος ἐπὶ συμπάσης τῆς Ρ.Ε. Αἱ ἀποφάσεις συνεπῶς τῶν συνόδων ἐπεκυρούμεναι ὑπὸ τοῦ Πάπα ἐξεδίδοντο εἰς παπικὰς ἀποφάσεις ἐν παπικοῖς διατάγμασι. Ἡ συμμετοχὴ τῆς συνόδου διευτυποῦτο διὰ τῆς φράσεως «παρουσίας τῆς ἱερᾶς συνόδου» (*sacro presente concilio*) ἢ «τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς ἱερᾶς συνόδου» (*«sacri approbatione consilii* ἢ *sacro approbante concilio*). «Οὕτως ἡ αὐθεντία τοῦ Πάπα ἐξουδετέρωσε τὴν αὐθεντίαν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν συμβουλευτικὰ σωματεῖα τῆς παπικῆς ἐξουσίας»²⁷⁸.

Γ'. Ἡ ἐξασθένησις τῆς μητροπολιτικῆς δικαιοδοσίας, ἥτις ἤρχισε,

275. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἀν. σελ. 479.

276. Πρβλ. R. S o h m, Kirchenrecht, τόμ. I σελ. 447 ἐξ. «Das allgemeine abend-ländische Konzil zählte zu den Mitteln, durch welche das Papstum im 11 und 12 Jahrhundert seine Kirchen-und Weltherrschaft aufgerichtet hatte».

277. Πρβλ. A. H a u c k, Rezeption und umbildung der allgemeinen Synode im Mittelalter, ἐν Historische Vierteljahrschrift 1907 σελ. 465.

278. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἀν. σελ. 484. Αἱ κατὰ τῆς τοιαύτης ἐξελιξέως τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἀντιδράσεις ὑπῆρξαν, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, ἔντονοι καὶ μεγάλοι.

κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον τῆς ἐκκοσμικεύσεως, καθ' ἣν οἱ μητροπολιταὶ ὑπήχθησαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πάπαν, τῶν ἀνωτέρων τοῦ μητροπολιτικοῦ ἀξιωμάτων (πατριαρχῶν κλπ) ἀποβάντων ψιλῶν τίτλων. Οἱ μητροπολιταὶ εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ λαμβάνουν τὸ ὠμοφόριον (pallium) παρὰ τοῦ Πάπα καὶ ἔδιδον ὄρκον ὑποτελείας εἰς αὐτόν. Ἄλλως ἔχονεν τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονοῦν τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπους. Ἡ ἐκ τοῦ Πάπα ἐξάρτησις τῶν μητροπολιτῶν, ἥτις πρὸ τοῦ σχίσματος λόγῳ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ καισαροπαπισμοῦ ἦτο τυπικῆ, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διησφαλίσθη ἀπολύτως καὶ νομοθετικῶς²⁷⁹.

Δ'. Ἡ σχέσις τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ πρὸς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα²⁸⁰ καθίσταται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐκκοσμικεύσεως σχέσις ἀπολύτου ἐξαρτήσεως τοῦ δευτέρου ἐκ τοῦ πρώτου. Ἡ αὐτοτέλεια τῆς ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελούσης τὴν βασικὴν αὐτόνομον μονάδα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως, τοῦ ἐπισκόπου ἀποτελοῦντος θεῖα δικαίᾳ τὴν κανονικὴν καὶ ipso iure κεφαλὴν τῆς ἐπισκοπῆς του, ὑπέστη τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τῆς παπικῆς ἀπολυταρχίας. Ὁ Πάπας δὲν ἤρκεϊτο πλέον εἰς τὴν οἰκαιοποίησιν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ βαρυσημάντου ὄρου plenitudo potestatis. Διὰ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας εἰς potestatem ordinis καὶ εἰς potestatem iurisdictionis ἐπετεύχθη ἡ πλήρης ὑποταγὴ τῶν ἐπισκόπων εἰς τὸν Πάπαν. Οὕτω ἀνεγνωρίζετο μὲν, ὅτι ἐξ ἐπόψεως potestatis ordinis ὁ ἐπισκοπικὸς θεσμὸς ἦτο θεσμὸς θείου δικαίου, ἐξ ἐπόψεως ὅμως potestatis iurisdictionis ἐξηρτᾶτο ἀπολύτως ἐκ τοῦ Πάπα, δεδομένου, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπεκράτησεν, ὡς εἶδομεν, ἡ διδασκαλία ὅτι ἡ διοικητικὴ ἐξουσία ἀπονέμεται αὐτοῖς οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς χειροτονίας, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ Πάπα²⁸¹. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ' προὐχώρησεν ἔτι περαιτέρω. Διεκήρυξεν, ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ ἐξουσία ἦτο ἀπόρροια τῆς παπικῆς παντοδυναμίας, οἱ δὲ ἐπίσκοποι δέον νὰ ἐνεργοῦν ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ. Ἐθεώρει δηλ. αὐτοὺς ὡς εἶδος ὑπαλλήλων του. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ἰννοκέντιον ὁ Πάπας λόγῳ τοῦ πεπερασμένου καὶ τῆς ἀτελείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ πάντα μόνος εἶχεν ἀνάγκην τῆς συμπαραστάσεως καὶ ἄλλων, τοὺς ὁποίους οὗτος ἐξουσιοδοτεῖ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου ὁ ὁποῖος ἐξαπέστειλε τοὺς μαθητάς του «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»²⁸². Ἦδη ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος καθιερώθη ὁ τίτλος «ἐλαίῳ ἀποστολικῆς ἑδρας ἐπίσκοπος» (apostolicae sedis gratia

279. Πρβλ. P. Wagner, Die geschichtliche Entwicklung der Metropolitan-gewalt bis zum Zeitalter der Dekretalgesetzgebung, 1917.

280. Πρβλ. K. H. Ganahl, Studien zur Geschichte des Kirchlichen Verfassungsrechts im X und XI Jahrhundert, Innsbruck-Wien-München 1935 σελ. 33 ἐξ.

281. Πρβλ. K. Mörsdorf, Patriarch und Bischof im neuen ostkirchlichen Recht, ἐν Roesle-Cullmann «Begegnung der Christen (Sonderdruck), 1959 σελ. 478.

282. P. L. 214 σ. 750 D

episcopus). 'Από δὲ τοῦ Γρηγορίου Θ' ἔθεσπίσθη ἡ γενικὴ ὑποχρέωσις τῶν ἐπισκόπων, ὅπως δίδουν ὄρκον ὑπακοῆς εἰς τὰ Πάπαν²⁸³. Ὁ Πάπας εἶχεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίη σχεδὸν ἀπεριορίστως εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπισκοπῶν, νὰ καθαιρῇ τοὺς ἐπισκόπους, νὰ μεταθέτῃ αὐτοὺς καὶ νὰ χειροτονῇ νέους, νὰ καταργῇ τὰς ἐπισκοπὰς, νὰ συγχωνεῦν ἢ καὶ νὰ διαιρῇ αὐτάς. Πρὸς τούτοις καὶ αὐτοὶ οἱ παπικοὶ λεγάτοι (legati à latere) εἶχον τὸ δικαίωμα προεδρεύοντες τῶν συνόδων νὰ κηρύττουν ἐκπτώτους τοῦ θρόνου τῶν τοὺς ἐπισκόπους²⁸⁴. Οὐ μόνον δὲ διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν παπικῶν λεγάτων²⁸⁵ ἐξησθένει σημαντικῶς ἡ ἐπισκοπικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς δημιουργίας ἀξιωμάτων, οἷον τοῦ ἀρχidiaκόνου, εἰς ἃ περιῆλθον σπουδαῖα ἀρμοδιότητες τῶν ἐπισκόπων, δι' ὧν πάντων οἱ ἐπίσκοποι μετεβλήθησαν εἰς εὐπειθεῖς ὑπηκόους τοῦ τέως ἐν τῷ Βατικανῷ συναδέλφου των!²⁸⁶

Ε'. Ἡ συγκέντρωσις πάσης τῆς ἐν τῇ Ρ.Ε. ἐξουσίας εἰς τὸν Πάπαν καὶ εἰς τὴν hierarchiam iurisdictionis καὶ ἡ ταύτισις τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν καὶ δὴ τὸν Πάπαν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔτι περαιτέρω ἐπαύξεισιν τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ κλήρου καὶ λαοῦ διαιρέσεως καὶ ἀντιθέσεως. Ἡ ὀξυτέρα ἔκφρασις τῆς ἀντιθέσεως καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐχθρότητος τῶν δύο τάξεων, ἐξ ὧν θεμελιωδῶς συνίσταται τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ διακήρυξις τοῦ Πάπα Βονιφάτου, καθ' ἣν οἱ λαϊκοὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας!!!²⁸⁷ Εἰς τὴν ὀξυτέραν διαίρεσιν κλήρου καὶ λαοῦ συνέβαλλε καὶ ἡ κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον ὀριστικὴ καθιέρωσις τῆς γενικῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον κατέστη ἀφοσιωμένον ὄργανον τοῦ Πάπα πρὸς πραγμάτωσιν τῶν κοσμοκρατορικῶν σχεδίων του²⁸⁸. Ἐνδεικτικὴ τῆς ἐπελθούσης διαιρέσεως μεταξὺ κλήρου καὶ λαοῦ εἶναι καὶ ἡ στέρησις τῶν λαϊκῶν ἀπὸ τοῦ Ποτηρίου. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ κλήρου ἐξαίρεται μεγάλως καὶ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τέλεσιν τῶν διαφόρων ἱεροπραξιῶν καὶ δὴ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως. Οὕτω ἐν τῇ εὐχῇ τῆς ἀφέσεως χρησιμοποιεῖται ἡ φράσις: Ἐγὼ σοὶ δίδω τὴν ἄφεσιν (Ego te absolvo)²⁸⁹ ἐνῶ ἐν τῇ Ὁρθο-

283. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 323.

284. Πρβλ. W. Pleschl, ἐνθ' ἄν. σελ. τόμ. II σελ. 98.

285. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 258.

286. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ παπικὸς θεσμὸς... ἐνθ' ἄν. σελ. 10.

287. Πρβλ. F. Arnold, ἐνθ' ἄν. σελ. 32 «Der Klassische Ausdruck dafür ist wohl die feierliche Kampfansage Bonifaz' VIII um 1300 an die Laien durch Jene Bulle, die mit der Feststellung beginnt: «Die Laien sind Feinde des Klerus». Derartige Sätze hatten gewiss die damals nicht seltene Auffassung wie zur Voraussetzung so auch zur Folge, Religion sei die Sonderdomäne des geistlichen Standes, während die Laien im Grunde doch ein «weltlicher» ja ein widerchristlicher Stand seien».

288. Πρβλ. W. Hauck, ἐνθ' ἄν. σελ. 14.

289. Πρβλ. N. Paulus, Geschichte sep Ablasses im Ma, τόμ. I-III 1922-23

δόξω Ἐκκλησίᾳ²⁹⁰: ἐγὼ ὁ ταπεινὸς καὶ ἁμαρτωλὸς οὐκ ἰσχύω ἀφιέναι ἁμαρτίας... εἰ μὴ ὁ Θεὸς... ὁ Θεὸς συγχωρήσει, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Καὶ ἡ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ διαφορὰ μεταξὺ Ὁρθοδόξου καὶ Ρ.Ε. ὑπογραμμίζει καὶ τὸ διάφορον πνεῦμα, ὅπερ ἐπικρατεῖ εἰς αὐτάς.

Τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον ἐν τῇ Ρ.Ε. οὐ μόνον ἔστερήθη σχεδὸν τελείως οἰασθῆναι ἐνεργοῦ συμμετοχῆς εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας²⁹¹, περιελθὼν εἰς τὴν θέσιν τοῦ δεχομένου ἀπλῶς τὴν ἡγεσίαν τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος νὰ στερεῖται καὶ τῆς συναισθήσεως, ὅτι ἀπετέλει πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι δηλ. ἡ Ἐκκλησία ἦτο τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον ἀπηρτίζετο ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ περιῆλθε εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑποτεταγμένου καὶ ὑποτελοῦς²⁹². Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ρ.Ε. ἐν σχέσει πρὸς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας ὁμοιάζει πῶς πρὸς τὴν θέσιν τῶν δούλων ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Πολιτείᾳ καὶ ἐν τῷ καθόλου συστήματι τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, ἐν ᾧ ἔστεροῦντο οὗτοι τοῦ δικαιώματος νὰ εἶναι ὑποκείμενον ἐννόμων σχέσεων. Ἐὰν τὸ οὐσιώδες στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εἶναι ἡ δημιουργία, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐθύνη²⁹³ ἐν τῇ Ρ.Ε. τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον ἔστερήθη ὡς πρὸς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων γνωρισμάτων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

ΣΤ'. Τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκοσμικεύσεως τὸ ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν τῇ Ρ.Ε. ἐμφαίνεται καὶ εἰς τὴν ἀλλοίωσιν, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον τῆς Ρ.Ε. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὸ ποινικὸν αὐτῆς δίκαιον διείπετο ὑπὸ ἀρχῶν κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπιστικῶν ἀποσκοποῦν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ παραβάτου καὶ χρησιμοποιοῦν τὴν ποινὴν ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψίστου τούτου σκοποῦ. Καταπολέμησις τῆς παραβάσεως καὶ διόρθωσις τοῦ παραβάτου συνίστα τὴν βασικὴν ἀρχὴν τοῦ ποινικοῦ δικαίου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας²⁹⁴ καὶ τῆς ἀποτελούσης τὴν συνέχειαν ταύτης Ὁρθοδόξου Καθο-

290. Εὐχολόγιον τὸ μέγα... ἐπιμ. Ν. Παπαδοπούλου, ἐν Ἀθήναις, 1927 σελ. 164.

291. Πρβλ. τὰς ἀπόψεις τοῦ Καρδινάλιου Humbert von Silva Candida ἐν Adv. Simoniacos III, 9: «Laicis sua tantum, id est saecularia, clerici autem sua tantum, id est ecclesiastica negotia, disponant et provideant... Sicut clerici saecularia negotia, sic et laici ecclesiastica praesumere prohibeantur» ἐν V. Congar, ἔνθ' ἄν. σελ. 38 ὑπ. 34. Ὁ αὐτὸς καρδινάλιος θερμοὺς θρασώτης τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Γρηγορίου Ζ' ὑπεστήριξεν, ὅτι οἱ ἡγεμόνες, οἵτινες διέκειντο εὐνοϊκῶς πρὸς τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας θὰ κερδίσουν τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἄλλως δέον νὰ κληθῆ ὁ λαὸς πρὸς ἀνάληψιν καὶ διεκπεραίωσιν τοῦ ὅλου θέματος ἐξ ἐπόψεως πολιτικῆς. Πρβλ. A. Michel, Die folgenschweren Ideen des Kardinals Humbert und ihr Einfluss auf Gregor VII., in Studi Gregoriani, 1 (Rom 1947), 85.

292. Πρβλ. M. Schmaus, ἔνθ' ἄν. σελ. 437 ἐξ.

293. Πρβλ. A. Dempf, ἔνθ' ἄν. σελ. 45.

294. Πρβλ. H. Liermann, Das kanonische Recht als Grundlage europäischen Rechtsdenkens, ἐν Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht τόμ. 6 τεύχος 1 1957 σελ. 39.

λικής. Οὐχί συνεπῶς ἡ ἐκδίκησις καὶ ἀνταπόδοσις ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ποινῆς ὡς ἐπεκράτει εἰς τὸ κατὰ κόσμον ποινικὸν δίκαιον, πρὶν ἢ δεχθῆ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐκκλ. ποινικοῦ δικαίου. Οὕτως ἡ ποινή, ἥτις ἀρχικῶς οὐδὲν ἕτερον ἦτο ἢ οὕτως εἰπεῖν κοινωνικοποίησις τῆς ἀτομικῆς ἐκδικήσεως²⁹⁵ προσέλαβεν ὑψηλότερον ἠθικὸν περιεχόμενον. Ἐξ αὐτοῦ καθίσταται σαφές, διατὶ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον ἀπορρίπτει τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου²⁹⁶, ἀπλούστατα, διότι ὁ θανατωθεὶς παραβάτης δὲν δύναται πλέον νὰ διορθωθῆ²⁹⁷. Ἀκριβῶς δὲ ἐκ τῶν ὑψηλῶν τούτων καὶ εὐγενῶν ἀρχῶν, αἵτινες κατεύθυνον τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας παρεξέκλειεν ἡ Ρ.Ε. κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διὰ τῆς εἰσαγωγῆς θεσμῶν, ὡς ἡ περιβόητος ἱερά ἐξέτασις, ἥτις τῷ ὄντι, ἀποτελεῖ στίγμα διὰ τὴν στρατευομένην Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Δύσει καὶ ἀποδεικνύει, πόσον εἶχεν ἀλλοιωθῆ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης καὶ τῆς ἀνοχῆς ἐν τῇ ἐκκοσμικευθείσῃ Ρ.Ε. τῆς περιόδου ταύτης²⁹⁸.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ρ.Ε. διεκδικουμένης τὴν ἀποκλειστικὴν ἐκπροσώπησιν τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐπὶ τῆς γῆς, ὑπογραφὴ διαταγμάτων θανατικῆς ἐκτελέσεως μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης²⁹⁹ συνιστᾷ πρᾶξιν, ἥτις συνεπάγεται τὴν τελεσιδικίαν καταδίκην τοῦ παπισμοῦ εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν ἕξω τῆς Ρ.Ε. πιστῶν χριστιανῶν.

Ζ'. Εἰς οὐδὲν ὅμως πεδίον τῆς διοργανώσεως τῆς Ρ.Ε. ἡ ἐκκοσμικεῦσις ἐκυριάρχησε τόσον ὅσον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως. Ὁ οἰκονομικὸς παράγων κατέστη ἡ δημιουργὸς αἰτία τῶν πλείστων ἐκδηλώσεων τοῦ

295. Πρβλ. H. Liermann, ἐν' ἀν. σελ. 39.

296. Πρβλ. J. Klein, ἐν' ἀν. σελ. 24 «Die Theologen bezeichnen den Unterschied des geistlichen und weltlichen Rechts am prägnantesten in dem alten Satz: Ecclesia non sinit sanguinem. Darin spricht sich aus, dass der Kirche jene letzte Möglichkeit des Zwangs fehlt, die dem weltlichen Recht eignet».

297. Πρβλ. W. Plöchl, ἐν' ἀν. τόμ. II σελ. 353 «Die Todesstrafe oder die Strafe der Verstümmelung fand keinen echten Platz im Kirchlichen Bereich eindringen, handelte es sich, richtig gesehen, um Missbrauch der Kirchlichen Strafgewalt oder um tolerierte Umgehung bzw. Anwendung durch die Kirchliche Macht, sei es ohne oder unter Mitwirkung kirchlicher Stellen».

298. Πρβλ. Ulrich Stutz, ἐν Feine, ἐν' ἀν. σελ. 389 «Die furchtbarste Verirrung der mittelalterlichen Zwangskirche wurde die Ketzerinquisition». Πρβλ. M. Schmaus, ἐν' ἀν. σελ. 441 ἐξ α... wenn sie entlich irrigen und verhängnisvollen Zeitvorstellungen nicht von der Offenbarung her Widerstand entgegengesetzte, sondern sich ihnen preisgäbe. So ist es gekommen, dass, «törichte Hände das kleid des mystischen Christus mit dem Blute gefolterter ketzer und verbrannter Hexen befleckten».

299. Οὕτω π.χ. ὁ πάπας Ἀδριανὸς Δ' διέταξε τὴν δι' ἀγχόνης θανατικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἡγουμένου Ἀρνολδοῦ διακριθέντος διὰ τὸν ἀσκητικὸν βίον καὶ τὰ φλογερὰ κηρύγματα του κατὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τῶν Παπῶν καὶ ὑπὲρ τῆς διορθώσεως τοῦ κλήρου (ἀπόρριψις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἐπιβολὴ τοῦ πτωχοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ, ἀρνήσις ὑπακοῆς πρὸς ἀναξίους κληρικοὺς κλπ.). Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐν' ἀν. σελ. 459.

ἐκκλησιαστικοῦ βίου³⁰⁰. Ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἢ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δοθεῖσα εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ἵνα ἀποτελέσῃ πηγὴν εὐλογίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος κατέστη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀντικείμενον τῆς πλέον ἀθλίας συναλλαγῆς³⁰¹. Δι' ἐνὸς τελείου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ³⁰² συνεγκεντροῦντο ὑπὸ μορφὴν φόρων, ἐσόδων ἐξ ἀφέσεων συγχωροχαρτίων κλπ., μυθώδη ποσὰ εἰς τὰ παπικὰ θησαυροφυλάκια. Ἐκ τῶν βαρυτέρων κατηγοριῶν κατὰ τοῦ παπισμοῦ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι καὶ ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ Πάπαι ἐξέδιδον ὠρισμένους νόμους μὲ τὸν μοναδικὸν σκοπὸν, ὅπως δι' ἀντιπαροχῆς ὑπὸ τῶν πιστῶν χρηματικῶν ποσῶν ἀπαλλάξουν αὐτοὺς τῆς τηρήσεώς των!

Ἐπὶ τῶν Παπῶν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἰδίᾳ τοῦ διαβοήτου Πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ' τοῦ Βοργία τὰ πάντα ἦσαν ἀντικείμενον θλιβερωτάτης ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἐπαισχύντου συναλλαγῆς. Τὸ Βατικανὸν μετεβλήθη εἰς κέντρον, ἐνθα ἡ σιμωνία ἐκαλλιιεργεῖτο ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, τὰ ἀξιώματα ἐπώλουντο ἀντὶ καθωρισμένου τιμήματος, τὰ δὲ μέλη τῆς παπικῆς αὐλῆς εἶχον μερίδιον ἐκ τῆς ἀνιέρου ταύτης ἀγοραπωλησίας.

Ἴσως εἶναι ἐκ τῶν θλιβερωτέρων καὶ πλέον ἀποκαρδιωτικῶν γεγονότων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἢ ἐπικράτησις τῆς διαφθορᾶς καὶ ἀθλιότητος καὶ συναλλαγῆς εἰς τὸ κέντρον τῆς Χριστιανωσύνης κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς κέντρον ὁ κόσμος προσεδῶκα τὴν ἀναγέννησιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου³⁰³.

Ἡ. Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἀνῆλθον ἄτομα, τὰ ὁποῖα κατήσχυον οὐχὶ μόνον τὴν χριστιανικὴν τῶν ιδιότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κατὰ κόσμον ἔννοιαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, καθιεροῦτο ἀπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου Ζ' καὶ ἐφεξῆς ἡ ἀποψις, καθ' ἣν πᾶς νομίμως ἐκλεγόμενος Πάπας καθιεροῦτο ἀναμφιβόλως ἅγιος!³⁰⁴

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφὲς ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῆς Ρ.Ε. ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως παρουσιάζει ἐμφανῶς τὴν σφραγίδα τῆς ἐκκοσμικεύσεως εἰς πάντας τοὺς τομεῖς, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται, καὶ εἰς τοὺς σπουδαιότερους θεσμοὺς τῆς, μάλιστα δὲ πάντων εἰς τὸν παπικὸν θεσμόν ἢ εἰς τὸν ὁποῖον συγκέντρωσις τῆς παντοδυναμίας συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν

300. Πρβλ. U. Stutz-Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 308. «Es gab schliesslich kaum mehr ein Gebiet kirchlichen Lebens, an das nicht Geldfragen geknüpft waren (Ablasswesen!), die sich immer rücksichtloser vordrängten und durchsetzten, mit Hilfe geistlicher Strafe aller Art. «Die Temporalisierung des Kirchliches Instituts gipfelte im Kirchliches Fiskalismus».

301. Πρβλ. R. Sohm, Kirchengeschichte... ἐνθ' ἄν. σελ. 112.

302. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 308.

303. Πρβλ. R. Sohm, ἐνθ' ἄν. σελ. 113.

304. Πρβλ. F Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 255.

μετατροπήν τοῦ κατ' ἐξοχήν θείου καὶ ὑπερκοσμίου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ εἰς σωματεῖον τοῦ ὁποίου οἱ θεσμοὶ καὶ τὸ διέπον αὐτὴν δίκαιον κατέστησαν πανομοιότυπον τοῦ πολιτειακοῦ. Ἡ Ρ.Ε. κατὰ τὸν περίοδον ταύτην ἀπέβη νόθος ἐκκλησιαστικοπολιτικός ὀργανισμός, ἡ κυριωτέρα ἐπιδιώξις τοῦ ὁποίου συνίστατο, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως κατωτέρω, εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς κοσμοκρατορίας.

3. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Ἡ ἐκκοσμίκευσις τῆς Ρ.Ε. κατὰ τὴν μετὰ τὸ σχίσμα περίοδον ἀποδεικνύεται πασιφανῶς ἰδίᾳ εἰς τὰς πρὸς τὴν Πολιτείαν σχέσεις αὐτῆς. Τὰς βασικὰς ἀρχάς, αἵτινες ἔδει νὰ ρυθμίζουσι τὰς πρὸς τὴν Πολιτείαν σχέσεις τῆς Ρ.Ε. διέτύπωσεν ὁ Πάπας Γρηγόριος Ζ'³⁰⁵ εἰς τὰς ἀναφερθείσας 27 συντόμους προτάσεις του, τὰς γνωστὰς ὡς «Dictatus Papae». Αἱ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Ζ' τεθεῖσαι ἀρχαί, υἱοθετοῦσαι, δυστυχῶς, ἀπολύτως τὰς σχετικὰς διατάξεις τῶν ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων, δὲν ἔθετον τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐπὶ τῆς ὀρθῆς βάσεως. Ἐν τῇ οὐσίᾳ τῶν συνίσταν τὴν κήρυξιν ἀγῶνος μέχρις ἐσχάτων πρὸς ἀπόσπασιν ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς κοσμοκρατορίας. Πρωταρχικός σκοπὸς τοῦ παπισμοῦ τῆς περιόδου ταύτης ἦτο ἡ ἀνατροπὴ τοῦ καισαροπαπισμοῦ καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἐπεμβάσεων τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων, ἰδίᾳ εἰς τὸ θέμα τῆς «περιβολῆς»³⁰⁶ τῶν ἐπισκόπων, ἣν διεξεδίκουν ὑπὲρ ἑαυτῶν οἱ αὐτοκράτορες. Ἡ ἐπίτευξις τοῦ σκοποῦ τούτου, δηλονότι τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς Πολιτείας ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ εἴτε α) διὰ τῆς παραιτήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, ἤτοι πλοῦτος, κοσμικῶν ἀξιωμάτων, κτημάτων κλπ., καὶ διὰ τῆς οὕτω de facto ἀπελευθέρωσης ἐκ τῶν κοσμικῶν ἐπεμβάσεων³⁰⁷, εἴτε β) διὰ τῆς ἀποκτήσεως κοσμικῆς ἰσχύος καὶ δυνάμεως μεγαλύτερας ἐκείνης τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῆς κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀπελευθέρωσης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Πολιτείας εἰς αὐτήν³⁰⁸.

Οἱ Πάπαι δυστυχῶς προὔτιμησαν τὴν δευτέραν ὁδόν, τὴν ἀνατροπὴν δηλ. τῶν θεοκρατικῶν ἰδεῶν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν θεοκρατικῶν ἰδεῶν τῶν Παπῶν. Τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ καισαροπαπισμοῦ ὑπὸ τοῦ παποκαισαρισμοῦ. Ἡ προτίμησις τῆς δευτέρας ταύτης ὁδοῦ, ἥτις ἐλάχιστα συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλει τὴν φυσικὴν συνέπειαν τοῦ ἐπικρατοῦντος μεταξύ τῆς ἡγεσίας τῆς Ρ.Ε. κοσμικοῦ πνεύματος.

305. Πρβλ. H. v. Schubert, ἐνθ' ἀν. σελ. 6 ἔξ.

306. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἀν. σελ. 447 ἔξ.

307. Πρβλ. R. Sohm, Kirchengeschichte... σελ. 98.

308. Αὐτόθι σελ. 89 ἔξ.

Ἡ προτίμησις τῶν ἐγκοσμίων στηριγμάτων πλούτου καὶ δυνάμεως ἀντὶ τοῦ προνοοῦντος πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἦτο ἡ ἰσχυροτέρα ἀπόδειξις τῆς ὀλιγοπιστίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἐχαράσσοντο ὑπὸ τῶν Παπῶν αἱ πρὸς τὴν Πολιτείαν σχέσεις τῆς Ρ.Ε. Εἰς τὸν σκληρότατον κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἀγῶνα οἱ Πάπαι οὐδόλως ὑπενθυμίζουσι τὸν ὑπέροχον πνευματικὸν ἀγῶνα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας ἡγετῶν, οἷον τοῦ Ἀμβροσίου, τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ ὅποιοι ἔχοντες βαθυτάτην τὴν συναίσθησιν, ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» καὶ ἀποσκοποῦντες κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πίστεως, τοῦ Ἐσταυρωμένου Κυρίου καὶ προέβαλον ἔναντι τῆς κοσμικῆς δυνάμεως καὶ τῆς κοσμικῆς ἰσχύος τὴν πνευματικὴν αὐθεντίαν καὶ ἐπιβολὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑπερκοσμίου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ.

Ἡ καινὴ τῆς ἀγάπης ἐντολή, ἥτις δέον νὰ ἀποτελῇ τὴν πεμπτουσίαν τοῦ χριστιανικοῦ βιώματος καὶ τὴν δημιουργὸν αἰτίαν πάσης ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος οὐδεμίαν ἐπίδρασιν εἶχε ἐπὶ τῶν Παπῶν κατὰ τὸν περὶ κοσμοκρατορίας ἀγῶνα των. Οἱ Πάπαι ἐνεφανίζοντο εἰς τὸν κατὰ τῆς ἐγκοσμίου ἐξουσίας ἀγῶνα καὶ ὡς πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ ἔχοντες στρατὸν καὶ χρησιμοποιοῦντες μέσα ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες. Ἡ ὑπὸ τῶν Παπῶν ὀργάνωσις καὶ κατεύθυνσις τῶν σταυροφοριῶν ἀνέδειξεν αὐτοὺς εἰς μεγίστους καὶ παντοδύναμους ὀργανωτὰς καὶ ἡγέτας τῶν πολεμικῶν ἐστρατειῶν τῆς Δύσεως. Παρὰ τῷ Πάπᾳ τῇ κεφαλῇ τῆς ἐκκοσμικευθείσης Ἐκκλησίας, ἥτις ἀπέβη κατὰ τὸν Gerhoh von Reichersberg νέα Βαβυλών, οἱ ἐπίσκοποι ἠγοῦντο πολέμων καὶ ἐπέβαλλον νόμους³⁰⁹.

Οἱ Πάπαι ἐνεθυμοῦντο τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ιδιότητα σχεδὸν μόνον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιοῦσιν, ὡς παντοδύναμον ὄπλον κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων τὴν ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ ἀναθέματος καὶ τὴν κήρυξιν ὀλοκλήρων περιοχῶν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν (interdictum), δι' ἧς ἀπηγορεύετο πᾶσα ἱεροτελεστία εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχάς.

Ἡ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου διάκρισις τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως εἰς Πολιτείαν τοῦ Θεοῦ («civitas Dei») καὶ εἰς Πολιτείαν τοῦ κόσμου («civitas terrena»), τῆς πρώτης κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ iuris canonici καὶ τῆς ἐτέρας ὑπὸ τοῦ iuris civilis ἀπῆται συμφώνως πρὸς τὴν νοοτροπίαν τοῦ μεσαιῶνος³¹⁰ τὴν ἐνότητά αὐτῶν, ἥτις ἔδει νὰ εἶναι ὁρατὴ εἰς ἓνα ἐκ τῆς βασιλικῆς καὶ ἅμα ἱερατικῆς ἐξουσίας συντεθειμένον ὀργανισμόν³¹¹. Τὴν ἐνότητα ταύτην ἐπεδίωκον νὰ πραγματοποιήσῃ οἱ Πάπαι διὰ τῆς ὑπαγωγῆς

309. Πρβλ. Gerhoh von Reichersberg, ἐν Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 251 ἐξ.

310. Πρβλ. F. Arnold, ἐνθ' ἄν. σελ. 31.

311. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἄν. σελ. 265 ἐξ.

τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου εἰς τὸ Κανονικὸν καὶ τῆς ἐντάξεως τοῦ Πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν τοῦ Πάπα. Ἡ ὅλη προσπάθεια ἐνεφανίζετο ὡς ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς³¹². Ἐπὶ τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ἐθεμελιώθη κατ' ἀρχὴν ἡ πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ κυριαρχία τοῦ Παπισμοῦ. Δυνατὸν δὲ νὰ εἴπη τις, ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκεται οὐ μόνον ἡ παρέκκλισις, ἀλλὰ αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τῆς πνευματικῆς δυνάμεως νοουμένης μόνον διὰ τῆς ἐνσαρκώσεώς της εἰς ὁρατὴν καὶ ὕλικὴν ἰσχύον³¹³. Χαρακτηριστικὸν τῆς συγχύσεως ἀλλὰ καὶ τῆς νοθεύσεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτει ἐν τῇ νομοκανονικῇ ἐρεύνη καὶ ἐρμηνείᾳ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Heinrich von Gremona, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς λέγων· «ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»³¹⁴ ἡννῶει τοῦτο μόνον de facto, ἀλλ' ὄχι de jure, διότι εἰς τὸν Χριστὸν ἐδόθη πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς³¹⁵.

Ἐκτὸς τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν ἀρμοδιοτήτων ὁ Πάπας Γρηγόριος Ζ' διὰ τοῦ «Dictatus Papae» διεξεδίκει ὑπὲρ τοῦ Παπικοῦ ἀξιώματος τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων. Καὶ ναὶ μὲν ἀνεγνώριζε κατ' ἀρχὴν τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἐπὶ τῶν καθαρῶς κοσμικῶν ὑποθέσεων, ἀπῆτει ὅμως νὰ φέρῃ μόνον ὁ Πάπας τὰ διάσημα τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, εἰς ἔνδειξιν δὲ τῆς ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἀναγνωρίσεως τῆς παπικῆς ἐπικυριαρχίας τὸ ὑπ' αὐτῶν φίλημα τῶν ποδῶν τοῦ Πάπα. Πρὸς τούτοις ὁ Γρηγόριος διεξεδίκει καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκθρονίζεταί παρ' αὐτοῦ ὁ ἄδικος καὶ παράνομος ἡγεμὼν «rex iniustus et non pacificus»³¹⁶ καὶ νὰ ἀπαλλάσσονται οἱ ὑπήκοοί του

312. Πρβλ. F. Arnold, ἐνθ' ἄν. σελ. 31 «Auch das Gebiet des Profanen im allgemeinen und das des Staates im besonderen wurde in seiner naturgesetzlichen Eigenständigkeit teilweise verkannt. Kennzeichnend für die Entwicklung zur «mittelalterlichen Christenheit», die Maritain eine «sakrale», Congar aber eine «hierokratischen» nennt, war ja die grandiose Versuchung, eine Art «Reich Gottes» auf Erden nach alttestamentlichem Vorbild zu verwirklichen. Die Zweiheit von Kirche und Welt sollte untergehen in einer einzigen Ordnung durch die Unterwerfung des Weltlichen unter das Geistliche. Soweit dieses streng hierokratische Denken und Wollen reichte, wurden die weltlichen Ordnungen und Dinge nicht mehr als Eigenwert, sondern nur als Mittel für sakral-kirchliche Zwecke gesehen. Der dadurch ausgelöste Streit um die Rangordnung zwischen Geistlich und Weltlich hat mehr den Gegensatz als den Ausgleich zwischen den beiden Bereichen und Ständen gefördert». Πρβλ. K. H. G a n a h l, ἐνθ' ἄν. σελ. 7 ἐξ.

313. Πρβλ. H. F e i n e, ἐνθ' ἄν. σελ. 263 «Die sinnliche Auffassung das Gottesreiches die dabei zutage trat, teilte sie mit nahezu dem ganzen Mittelalter, das geistige Macht nur verstand, wenn sie sich leiblich äusserte».

314. Ἰωάν. 18,36.

315. Πρβλ. H. F e i n e, ἐνθ' ἄν. σελ. 263 ὀπ. 1.

316. Πρβλ. W. P l ö c h l, ἐνθ' ἄν. τόμ. II σελ. 32.

τοῦ ὄρκου πρὸς αὐτὸν πίστεως³¹⁷. Ὅ,τι ἐπεδίωξεν ὁ Γρηγόριος Ζ' κατέστη-
 σεν ἀναμφισβήτητον πραγματικότητα ὁ Ἰννοκέντιος Γ' (1198-1216). Οὗτος
 δηλαδὴ διεκήρυσεν, ὅτι Πάπας εἶναι ὁ ἀληθὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ,
 διάδοχος τοῦ Πέτρου... ἐν μέσῳ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἰστάμενος, κατώτερος τοῦ
 Θεοῦ ἀλλ' ἀνώτερος τῶν ἀνθρώπων, πάντας κρίνων καὶ ὑπ' οὐδενὸς κρινόμε-
 νος³¹⁸. Ὁ Πάπας ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ καὶ διάδοχος τοῦ Πέτρου
 εἶναι ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, βασιλεὺς τῶν βασιλέων καὶ Κύριος τῶν
 κυρίων³¹⁹, Κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν³²⁰. Ὁ Ἰννοκέντιος Γ' δὲν περιορί-
 ζετο μόνον εἰς τὸ νὰ κρίνῃ τοὺς παρανομοῦντας ἡγεμόνας, ἀλλ' ἀνεμιγνύετο
 καὶ εἰς τὰς καθαρῶς πολιτικὰς ὑποθέσεις των. Διεκήρυσεν, ὅτι εἰς τὸν Πέ-
 τρον δὲν ἐδόθη ἡ διακυβέρνησις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ
 κόσμου. Κατ' αὐτὸν ἡ κοσμικὴ ἐξουσία δὲν εἶναι εἰ μὴ ἀπόρροια τῆς παπικῆς
 παντοδυναμίας, ἀκτινοβολία τοῦ παπικοῦ μεγαλείου καὶ συνεπῶς ἡ κοσμικὴ
 ἐξουσία δὲν εἶναι ἐξουσία πρωτογενῆς. Ὅπως ἡ σελήνη δὲν εἶναι αὐτόφωτος,
 ἀλλὰ δέχεται ἐκ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς οὕτω καὶ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία εἶναι ἀντανά-
 κλασις τῆς παπικῆς. Ἡ σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας³²¹ παρωμοιώθη
 πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν σελήνην, τοῦ χρυσοῦ
 πρὸς τὸν ἄργυρον. Ὁ Ἰννοκέντιος Γ' διεξεδίκει οὐ μόνον τὴν ἀνωτάτην ἱερω-
 σύνην ὡς *summus pontifex*, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερτάτην κοσμικὴν ἡγεμονίαν
 ὡς *supremus princeps*. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ
 τῆς γῆς ἠνώθη τὸ ἱερατικὸν καὶ βασιλικὸν ἀξίωμα. Ὁ Πάπας ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ
 ὑπεραυτοκράτωρ, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀντιπρόσωπός του³²². Ἀπεριόριστος
 τῷ ὄντι ὑπῆρξεν ἡ πρὸς κυριαρχίαν ροπή τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Γ', ἥτις κατὰ
 τὸν πλέον χαρακτηριστικὸν τρόπον ἐξεδηλώθη εἰς τὴν ἀκόλουθον περικοπὴν
 τοῦ ἐνθρονιστηρίου λόγου του: «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην εἶναι ὁ νυμφίος. Ἀλλὰ
 ἡ νύμφη αὕτη (δηλ. ἡ Ἐκκλησία) δὲν συνεζεύχθη με κενὰς χεῖρας, ἀλλὰ προ-
 σέφερον εἰς ἐμὲ ἀσύγκριτον πολῦτιμον προῖκα, δηλονότι τὴν πληρότητα τῶν
 πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν εὐρύτητα τῶν κοσμικῶν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν
 ἀφθονίαν ἀμφοτέρων... Ὡς σύμβολον τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν μοι ἀπένειμε
 τὴν Μίτραν, ὡς σύμβολον τῶν κοσμικῶν ἀγαθῶν μοι ἔδωσε τὸ Στέμμα, τὴν
 Μίτραν ὑπὲρ τῆς ἱερωσύνης, τὸ Στέμμα διὰ τὴν βασιλείαν καὶ με κατέστησε
 ἀντιπρόσωπον Ἐκείνου εἰς τὸ ἔνδυμα καὶ τῷ μηρῷ τοῦ ὁποῦ ἐγράφη: ὁ

317. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἀν. σελ. 253 ἐξ.

318. P. L. 217, 618 A.

319. Πρβλ. L. Buisson, ἐνθ' ἀν. σελ. 62 ἐξ.

320. P. L. 214, 1135.

321. Πρβλ. M. Maccarone, Chiesa e Stato nella Dottrina di Papa Innocenzo III, Roma 1940. E. Kempf, Papsttum und Kaisertum bei Innocenz III, Roma 1954.

322. Πρβλ. H. Feine, ἐνθ' ἀν. σελ. 270.

βασιλεὺς τῶν βασιλέων καὶ Κύριος τῶν κυρίων»³²³. Ἡ περὶ δύο ξιφῶν θεωρία, τῆς ὁποίας πρῶτος εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν, ὡς εἶδομεν, ὁ Πάπας Γελάσιος (492-496), εὔρε τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν καὶ τελείωσιν τῆς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐκκοσμικεύσεως καὶ δὴ κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ο ναίωνα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀμφοτέρω τὰ ξίφη, ἅτινα ἐξεπροσώπουν τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν ἀνήκουν εἰς τὸν Πάπαν, ὁ ὁποῖος τὸ ξίφος τὸ ἐκπροσωποῦν τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν παρεχώρει εἰς τοὺς ἡγεμόνας, οἵτινες καὶ ἤσκουν αὐτὴν ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ³²⁴. Εἰδικῶς διὰ τὴν ἀνάδειξιν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα ἀπῆρτετο ἡ ἐπικύρωσις ὑπὸ τοῦ Πάπα τῆς ἐκλογῆς καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ στέψις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξ ὧν καὶ ἀπέρρεον τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ. Εἰς ἀναγνώρισιν τῆς παπικῆς ἐπικυριαρχίας ἀπῆτουν οἱ Πάπαι παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τὸν ὄρκον πιστότητος *iuramentus fidelitatis*³²⁵. Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας συνετέλεσεν εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς θεωρίας, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀνωτέραν κυριότητα καὶ ἐποπτεῖαν ἐπὶ πάντων τῶν προσκαίρων ἀγαθῶν, εἰς δὲ τοὺς πιστοὺς ἀνήκει ἐξηρητημένον δικαίωμα κυριότητος. Νόμιμος ἰδιοκτησία καὶ νόμιμος ἐξουσία ὑφίσταται μόνον ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Ἐκκλησίας³²⁶ καὶ δι' αὐτῆς, διὰ δὲ τοῦ ἀφορισμοῦ ἐξ αὐτῆς πᾶν δίκαιον ἀπόλλυται. Ἐπὶ Ἰννοκεντίου Γ' αἱ θεοκρατικαὶ ἰδέαι τῶν ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων ἐξεπληρώθησαν κατὰ γράμμα. Ὁ καισαροπαπισμὸς παρεχώρησε πλήρως τὴν θέσιν τοῦ εἰς τὸν παπισμὸν, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπεβλήθη ἀπὸ τῆς Ἰρλανδίας μέχρι τῆς Ἀρμενίας καὶ ἀπὸ τῶν Σκανδιναυικῶν χωρῶν μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν ἀπέραντον ταύτην περιοχὴν κυρίαρχος βούλησις ἦτο ἡ τοῦ *summis pontificis* καὶ *supremi principis* δηλ. τοῦ Πάπα Ρώμης. Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως ἦτο ἡ διαμόρφωσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Κράτους³²⁷. Πράγματι ὁ ἐκκλησιαστικοπολιτικὸς ὄργανισμὸς τῆς παπικῆς αὐτοκρατορίας, ἦτο ἐν Κράτος ὑπεράνω τῶν λοιπῶν Κρατῶν, ἐνῶ οἱ κληρικοὶ ἦσαν οἱ κυβερνῶντες, οἱ δὲ λαϊκοὶ οἱ κυβερνωμένοι. Ὅθεν εὐστόχως ὁ Jacob von Viterbò ἐχαρκτήρισεν τὴν Παπικὴν

323. P. L. 217, 665 A/B.

324. Πρβλ. H. F e i n e, ἐνθ' ἄν. σελ. 267 «Von ihm empfangen die Könige im Grunde ihre Gewalt: Kirchenrechtlich gesprochen ad ministerium ecclesiae, lehnrrechtlich ad beneficium oder ad feudum, zivilistisch ad dominium utile».

325. Πρβλ. W. P l ö c h l, ἐνθ' ἄν. τόμ. II σελ. 32.

326. Συνεπῶς οἱ μὴ χριστιανοί, Ἰουδαῖοι, εἰδωλολάτραι κλπ. δὲν εἶχον κατὰ τὸ δίκαιον τῆς P.E. οὐδὲν δικαίωμα ἰδιοκτησίας. Ὁ δὲ Πάπας Ἰννοκέντιος Δ' ἐπεξέτεινε τὴν παπικὴν δικαιοδοσίαν καὶ ἐπ' αὐτῶν. Πρβλ. A. D e m p f, ἐνθ' ἄν. σελ. 443 «Von ihm (δηλ. τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον Δ') stammt die kanonistische festlegung der rechtschöpferischen Gewalt des Papstes, der potestas condendi canones als *judex ordinarius* auch über die Heiden und Juden».

327. Πρβλ. J. K l e i n, ἐνθ' ἄν. σελ. 10 ἐξ.

Ἐκκλησίαν τῆς περιόδου ταύτης ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν κράτος, πληροῦν, δυνατόν νὰ εἶπῃ τις, τὴν σύγχρονον περὶ κράτους ἔννοιαν. Ἡ Ρ.Ε. εἶχεν ἤδη ἀρχίσει κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς συμφώνως πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ ὡς αὕτη ἐξελίχθη ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία διέκοψε μετὰ τὸ σχίσμα (1054) τοὺς πνευματικούς δεσμούς πρὸς τὴν κατ' Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν οὐχὶ ὁμῶς καὶ πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἐδανείσθη πλείστους θεσμούς³²⁸. Ὡς παρατηρεῖ εὐστόχως ὁ R. V. Kienitz, Χριστιανωσύνη, παπικὴ Ἐκκλησία καὶ ἅγιον ρωμαϊκὸν Κράτος ἀπέβησαν ταυτῶσμοι ἔννοιαι κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει³²⁹.

Ἐξ ἐπόψεως δικαίου αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας προσέλαβον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου τὴν ἀκραίαν μορφήν τοῦ παποκαιοσαρισμοῦ διὰ τῆς ὑπὸ τῶν κανονολόγων τοῦ 13ου αἰῶνος διατυπώσεως τῆς διδασκαλίας τῆς ἀμέσου³³⁰ κυριαρχίας τῶν Πάπων ἐπὶ τῶν ἐγκοσμίων ὑποθέσεων, δηλ. τῶν ἐμπιπτόντων εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κράτους. Ἐνῶ δηλ. διὰ τοῦ *Dictati Papae* τοῦ Γρηγορίου Ζ' διεξεδικεῖτο μόνον ἡ ἔμμεσος κυριαρχία, ἥτοι ἡ *potestas indirecta in temporalia* ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος διεκδικεῖται καὶ ἡ *potestas directa in temporalia*. Ἡ ἀσυγκράτητος, αὕτη τάσις τῶν Παπῶν πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ κόσμου καὶ ὑπόταξιν τῶν πάντων ὑπὸ τὴν βούλησιν τοῦ Ρωμαίου Ποντίφηκος εὔρε τὴν θεολογικὴν ἀποτύπωσιν τῆς εἰς τὴν περίφημον Βούλλαν «*Unam Sanctam*» τοῦ Βονιφατίου VIII (1294-1303)³³¹ ἐν ἣ ἡ ὑποταγὴ εἰς τὴν βούλησιν τοῦ Πάπα ἐτίθετο ὡς ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως: «*Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, deffinimus et pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis!!* Ἡ μεγαλοπρεπὴς ὁμῶς διακήρυξις αὕτη τοῦ Βονιφατίου ἀπετέλεσε καὶ τὴν ἐπιτύμβιον στήλην τῆς παπικῆς κοσμοκρατορίας. Πράγματι δὲ ὅτε ὁ Παπισμὸς κατέκτα τὴν μέγιστην αὐτοῦ δύναμιν ἤρχιζεν ἅμα καὶ ἡ κατάρρευσις του³³². Διότι ἡ ἐπιτευξις τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ κόσμου συνίστα κατ' οὐσίαν ἄρνησιν τοῦ οὐ-

328. Πρβλ. W. P b l ö c h l, ἐνθ' ἄν. τόμ. II, σελ. 25 ἐξ.

329. Πρβλ. R. v. K i e n i t z, ἐνθ' ἄν. σελ. 15.

330. Πρβλ. A. D e m p f, ἐνθ' ἄν. σελ. 442 «*Er besteht darin dass der Rechtsanspruch direkter Oberherrschaft des Papstes in temporalibus erst unter dem Einfluss des römischen Rechts von den Kanonisten der zweiten Hälfte des 13 Jahrhunderts aufgestellt und damit die mittelalterliche Nebenordnung der Gewalten gesprengt wurde...*».

331. Πρβλ. F. H e i l e r, ἐνθ' ἄν. σελ. 280.

332. Πρβλ. R. S o h m, *Kirchengeschichte...* ἐνθ' ἄν. σελ. 112. «*Das Papsttum bis dahin das die Kirche führende und organisierte Element, ward jetzt, da seine Macht in Allmacht verwandelte, ein Monment der Auflösung und Desorganisation.*».

σιαστικωτέρου περιεχομένου τῆς Ἐκκλησίας, δηλονότι τοῦ κατ' ἔξοχην πνευματικοῦ καὶ ὑπερκοσμίου ὀργανισμοῦ. Ἡ κυριαρχία ἐπὶ τοῦ κόσμου ὠδήγει ἀναποφύκτως εἰς τὴν ἐκκοσμίκευσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀπορροφήσιν τῆς ὑπὸ τοῦ κόσμου. Ἡ ταῦτις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Πάπαν, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νὰ ἐναρμονίσῃ ἐν τῷ προσώπῳ του τὴν ἐν τῷ σταυρῷ συμβολιζομένην ἀπάρνησιν τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐν τῷ βασιλικῷ στέμματι κυριαρχίαν καὶ ἀφομοίωσιν πρὸς τὸν κόσμον συνίστα τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀντινομίαν. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ διεκδικουῦντος τὴν θέσιν τοῦ ἀποκλειστικοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἐσταυρωμένου, ὁ Ὅποῖος ἐκήρυξε τὴν συγγνώμην καὶ τὴν ἀγάπην, ὡς πολεμικοῦ ἀρχηγοῦ ἀποσκοποῦντος τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀντιπάλων του χάριν ὑλικῶν ἐπιτευγμάτων ἀπετέλει τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀσυνέπειαν. Δὲν εἶναι συνεπῶς παράδοξον, ὅτι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰῶνος ἢ ὑπὸ τοῦ Παπισμοῦ διὰ τῶν σκολιῶν ὁδῶν τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς διπλωματίας ἀποκτησίς κοσμικῆς δυνάμεως, πλοῦτου καὶ λάμπους καθίσταται αὐτοσκοπός³³³. Ἡ ὀργάνωσις καὶ τὸ δίκαιον τῆς Ρ.Ε. συνιστοῦν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐκκοσμικεύσεως θλιβεράν παραποίησιν καὶ τοῦτ' αὐτὸ βάθυτάτην ἀλλοίωσιν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας³³⁴. Ἰσως περισσότερον παντὸς ἄλλου χαρακτηρίζει τὸ μέγεθος τῆς ἐπελθούσης διαφθορᾶς εἰς τὸ καθόλου σῶμα τῆς ἱεραρχίας τῆς Ρ.Ε. — αἱ φωτεινὰ βεβαίως ἐξαιρέσεις οὐδέποτε ἀπέλιπον — τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἔλσβε χώραν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Πέτρου τῆς Ρώμης κατὰ τὴν σύνοδον τῆς 9 Φεβρουαρίου 1111, ὅτε ὁ εὐσεβῆς Πάπας Πασχάλης Β' πρόετεινε, ὅπως ἡ Ἐκκλησία περιορισθῇ εἰς τὰ καθαρῶς πνευματικὰ τῆς καθήκοντα καὶ παραιτηθῇ ἀπὸ κοσμικὰς ἐπιδιώξεις, ἐπιστρέφουσα τὰ βασιλικά κτήματα κλπ. ἔναντι τῆς παραιτήσεως τῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τὰς ἐπεμβάσεις αὐτῶν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ εἰς τὴν «περιβολὴν» τῶν ἐπισκόπων. Οὕτω δὲ θὰ ἐπετυγχάνετο κατὰ τὸν Πάπαν τοῦτον ἡ περιφρούρησις τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς. Τὴν σπουδαιότητάν ταύτην καὶ ὄντως ὑπερόχον καὶ ἀληθῶς χριστιανικὴν πρότασιν τοῦ Πάπα Πασχάλη ὑπεδέχθει θύελλα διαμαρτυριῶν τῶν συμμετεχόντων εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, ὅτινες ἐχαρακτήρισαν τὴν παραίτησιν ἀπὸ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ ὡς ... αἰρεσιν (11)³³⁵.

333. Πρβλ. W. Solowjew, ἐνθ' ἄν. σελ. 185 ἐξ. «Mit der Kirchenspaltung und parallel zu der Entwicklung des Byzantinismus im Osten tritt eine andere und unreine Richtung der Gedanken und der Taten hervor, welche wir zum Unterschied von dem Papsttum im wahren Sinn dieses Wortes mit dem Namen Papismus bezeichnen. Es erscheint ein eifersüchtiges, eitles, Machtgelüste, ein Streben, diese Macht auf den Boden des äusseren, formalen Rechts zu stellen, sie bloss juristisch zu begründen durch schlaue Politik zu befestigen und durch Waffenmacht zu stützen...».

334. Πρβλ. H. Dombuis, ἐνθ' ἄν. σελ. 228.

335. Πρβλ. A. Dempf, ἐνθ' ἄν. σελ. 217.

Ἡ τοιαύτη περὶ αἰρέσεως ἀντίληψις τῶν πνευματικῶν ἀρχόντων τῆς Ρ.Ε., καταπλήσσοσα πᾶσαν χριστιανικὴν συνείδησιν, ἦτο μία εἰσέτι ἀπόδειξις τῆς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐκκοσμικεύσεως ἐπελθούσης βαθείας ἀλλοιώσεως εἰς τὴν ἐν γένει χριστιανικὴν διανόησιν τῆς Δύσεως. Ἡ περίοδος τῆς ἐκκοσμικεύσεως, ἥτις ἤρχισε διὰ τῆς διακηρύξεως τοῦ Πάπα Γρηγορίου Ζ' (Dictatus Papae) καὶ προσέδωκε εἰς τὴν Ρ.Ε. τὴν μέγιστην δυνατὴν κοσμικὴν αἴγλην καὶ ἰσχύν, κατέληξεν, ὡς ἦτο ἄλλωστε φυσικόν, εἰς τὴν πλέον θλιβεράν κατάπτωσιν, εἰς τὴν οὕτω καλουμένην βαβυλωνίον αἰχμαλωσίαν τῶν Παπῶν, καθ' ἣν ἀπέβησαν οὗτοι ἀπὸ κυριάρχων τοῦ κόσμου εὐπειθῆ ὄργανα εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων βασιλέων, χρησιμοποιούμενα ὑπ' αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν πολιτικῶν τῶν ἐπιδιώξεων. Τὸ δὲ ἐπακολουθῆσαν σχίσμα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ρ.Ε. διὰ τῆς ὑπάρξεως τριῶν ταυτοχρόνως Παπῶν ἀπεδείκνυν ἀναμφισβητήτως, ὅτι ἡ Ρ.Ε. ἦτο ὁ μέγας ἀσθενὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔχων ἐπείγουσαν καὶ ἄμεσον ἀνάγκην μεταρρυθμίσεων κατὰ τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ.

(Συνεχίζεται)